

RĪGAS ATTĪSTĪBAS PLĀNA (1995-2005) REALIZĀCIJAS IZVĒRTĒJUMS.

(Par plānojuma struktūras veidošanu un teritorijas zonējuma pamatprincipu ievērošanu)

15. 10. 2004.g.

Andris Roze MCIP LASGB

IEVADS

Lai labāk izprastu *Rīgas attīstības plāna 1995-2005* (turpmāk Plāna), struktūru, politiku, zonējuma pamatprincipus un to ievērošanu praksē, ir nepieciešams šos jautājumus apskatīt plāna veidošanas gadu (1993-1995.g.) un tā pielietošanas (1996-2004) laikmeta kontekstā.

Plāna izstrādāšanas process sākās 1993.g. maijā kad šo rindu autors iesāka plāna izstrādāšanas vadības darbu, gada sākumā nodibinātā Pilsētplānošanas nodaļā. Tad vēl nebija pagājuši pilni 2 gadi kopš Latvijas neatkarības iedzīvināšanas 1991.g. "puča" laikā. 1993.g. pavasarī vēl jaunā Latvijas valsts bija izmaiņu procesa sākumā. Šīs izmaiņas skāra visu iepriekšējo 50 gadu sabiedrības sadzīves veidu. Tas bija *Metemorfozes laikmets*. Plāna veidotāji to labi saprata, kā lasams plāna ievadā¹:

" Attīstības plāns tapis vienreizēju un radikālu pārmaiņu posmā, kad samazinās pilsētas iedzīvotāju skaits, mainās Rīgas ekonomiskais pamats, īpašuma attiecības, likumdošana un tiek meklēta piemērota pilsētas pārvaldes struktūra.

Iztrūkstot nacionālajam un reģionālajam plānojumam un līdz ar to pilsētas sociālās un ekonomiskās attīstības plānam, kā arī nepietiekamas statistikas informācijas dēļ nav bijis iespējams veikt visas nepieciešamās izpētes. Šajā situācijā ir grūti dot tālākas nākotnes prognozes par pilsētas zemes izmantošanu un tās apmēriem. Pašreiz trūkst prognožu par šo teritoriju lielumu nākotnē, bet šādas prognozes varētu būt pēc dažiem gadiem, kad skaidrāk iezīmēsies pilsētas attīstības virzieni. Līdz ar to teritorijas zonējums būs jāpārbauda un likuma noteiktā kārtībā jāiestrādā attiecīgi grozījumi.

Tādēļ šis plāns daudzos aspektos ir jāuzskata par īstermiņa Domes politiku, kas pieņemta, lai veicinātu pilsētas nepārtrauktu attīstību noteikto vajadzību ietvaros."

Kā redzams, Plāns tika uzskatīts kā pirmais solis turpmākā pilsētplānošanas procesā, kurā notiks visa Plāna detalizācija (otrā kārtā), kā arī zonējumu un iespējams Domes politikas grozījumi. Plāna autori centās Plāna struktūrā un politikā "iebūvēt" iespēju reaģēt uz toreiz nezināmām, bet sagaidāmām izmaiņām. Šī vēlme visspilgtāk parādās Plāna otrā daļā - "Apbūves noteikumi" kur katra zonējuma noteikumus bija paredzēts pielāgot jaunām vajadzībām ar detaļplāna palīdzību. Plāna 15. nodaļa "Attīstības plāna grozīšanas kārtība" bija mēģinājums, kaut neveiksmīgs, sagatavoties gaidāmām izmaiņām. Arī zonējuma kategorijās tika lietoti "jauktas apbūves" un "turpmākās izpētes teritorijas" termini kas plāna pielietošanā dotu laiku izsekot un pielāgoties izmaiņām..

Plāna izmaiņu ieviešana bija svarīga 1993.g Plānā un būs svarīga 2005.g. Plānā.

¹ Rīgas attīstības plāns 1995-2005 lpp 11, rindkopa 2 + daļa no 3.

Plāna izstrādāšanas 2 gadi bija itkā klusums pirms vētras. Investīcijas no ārzemēm vel neieplūda Rīgā lielos apmēros un būvniecība bija mazā apjomā. Pēc Baltija bankas krīzes apmēram sākot ar 1997. gadu investīcija un līdz ar to būvniecība sāka strauji pieaugt. Attīstības departamentam bija jāizskata arvien vairāk visādi projektu pieteikumi ar to pašu darbinieku skaitu. Pilsētplānošanas nodaļai arvien vairāk bija jārisina "degošas" aktuālu projektu problēmas un darbs Plāna "otrai kārtai" apstājās. Arvien vairāk investori sāka uzskatīt Plānu par šķērslī un spiediens vērsās uz Attīstības komiteju un lēmumi tika politizēti. Detaļplānu izstrādāšanas noteikumi turklāt bija tik smagi, ka ar esošo darbinieku sastāvu Pilsētplānošanas nodaļa spēja pabeigt tikai vienu lielu detaļplānojumu gadā. Situācija vēl vairāk sarežģījās ar Rīgas vēsturiskā centra (RVC) saglabāšanas un attīstības Plāna izstrādes ieilgšanu.

Beidzamos pāris gados Attīstības departaments ir saņēmis Domes atbalstu būtiski paplašināt savu darbības kapacitāti. Ir jau izstrādāta pirmā RVC redakcija un iesākta jaunā pilsētas Plāna izstrāde. Pašreizējais darbs uz RVC un kopējo pilsētas plānu nāk kā glābēja kavalērija pēdējā aplenkuma brīdī. Rīga ir atkal sapratusi, ka plānošana nav luksusa prece, bet absolūti nepieciešama lai saglabātu viņas vērtības un lai investori nepazaudētu savas investīcijas radot haotisku un nekvalitatīvu vidi kur dzīvot, strādāt un priecāties.

Sekojošais iepriekšējā Plāna struktūras un teritorijas zonējumu realizācijas vērtējums ir rakstīts cik vien objektīvi iespējams personai, kas pie tā pats ir strādājis un ar vēlmi sniegt padomus lai jaunais Plāns būtu sekmīgāks kā vecais.

1. PLĀNA STRUKTŪRA

Plāns sastāv no sējuma #1 "Rīgas attīstības plāns 1995-2005" un sējums #2 "Apbūves noteikumi". Sējums #1 sastāv no Domes politikas (rakstīta treknā drukā) izteikta 15 tēmu nodaļās, pamatojumiem kādēļ šī politika ir svarīga. Sējums #1 arī satur Esošā teritorijas izmantošanas karti un Perspektīvā teritorijas izmantošanas karti (1:40 000). Sējums #2 satur apbūves noteikumus visām Plānā noteiktām teritorijas izmantošanas zonām, būvprojektu saskaņošanas, būvatļauju saņemšanas un citus pilsētas noteikumus kā arī atsauksmi uz valsts likumiem kas saistīti ar celtniecību.

Šī sadale un dokumentu atšķirīgie formāti bija izvēlēti, lai kalpotu diviem lietotāju līmeņiem. Sējums #1 ir A4 formatā, iesiets, un satur, Domes politiku plānošanas jautājumos, teritoriju izmantošanas zonējumu un "Apbūves vadlīnijas" (apbūves noteikumu vispārējais apraksts). Šis sējums faktiski ir galvenais Plāns jo satur Plāna "filozofiju" un praktiskos teritorijas izmantošanas noteikumus. Tas arī tā ir uztverts praksē. Kad vispārējā publika, domnieki, investori vai ārzemnieki prasa pilsētas plānu viņi saņem šo pirmo sējumu.

1.1 Sējums #1

Sējuma #1 galvenie struktūras un rakstības principi bija:

- Plāns nav tikai teritoriju zonējums bet integrēta Domes attīstības politika Rīgas fiziskai struktūrai, ņemot vērā sociālos, ekonomiskos un vides

kvalitātes faktoros. Tādēļ viss plāns, tā 15 nodaļas *jālasa un jāizprot kopumā*.

- Plāna teksts rakstīts (mēģināts rakstīt) lai to var saprast katrs kas to lasa bez speciālas izglītības tehniskos terminos un profesionālā plānotāju valodā.
- Plāna teksts skaidri izceļ Domes politiku no paskaidrojošā teksta ar numerāciju un treknu druku.

1.1.2 Vērtējums

Visumā Plāns netika uzskatīts un pielietots kā integrēts Domes politikas dokuments. Manā atmiņā nav neviena reize kad kāds domnieks būtu atsaucies tieši uz politiku, kas izteikta Domes vārdā un būtu to lietojuši kā argumentāciju aizstāvat vai oponentot kādam projektam vai programmai. Ārpus Arhitektūras pārvaldes un vēlāk Attīstības departamenta Plāns tika uzskatīts kā vienīgi Rīgas teritoriju izmantošanas zonējums. Visa Plānā ievietotā pilsētas attīstības politika bija sekundāra vai neekzistējoša.

Pašreizējā likumdošana un tās interpretācija profesionāļu un pilsētas administrācijas ierindās uzsvēr ka "saistošie noteikumi" nozīme teritorijas izmantošnas jeb zonējumu karti un ar to saistītie apbūves noteikumi. Tā ir ļoti šaura interpretācija, kas noliedz plānošanas komplekso būtību. Ja šajā gaisotnē Plāns paliek tikai zonējuma karte ar apbūves noteikumiem tad pārējais Plāna teksts un sadaļas pārvēršās par "daiļliteratūru" kas ātri izlasāma un aizsviežama kā "pupu mizas". Tas ir ļoti bīstami jo tad būs pazudusi pilsētplānošanas jēga. Tehniskais izkārtojums būs atvietojs būtību.

1.1.3 Ieteikums jaunam plānam.

- **Paturēt Plānā Domes pilsētas attīstības politikas "formulējumus" un šos formulējumus skaidri iezīmēt kā Plānā neatņemamu sastāvdaļu. Plāna izstrādāšanas procesā Domi jāinformē ka Plāna apstiprināšana arī nozīmē Domes politikas formulējumu pieņemšanu.**
- **Atturēties no šauras "saistošo noteikumu" interpretācijas un kā saistošus arī apzīmēt Plāna teksta svarīgās sadaļas it sevišķi Domes politikas "formulējumus".**
- **Jaunā plānā politikas integrāciju veicinātu daudzo šauru tēmatu un nodaļu (vecā Plāna 15 nodaļas), apvienošana dažās lielās sekcijās. Tā piemēram ir ļoti svarīgi apvienot Transporta politiku ar zemes izmantošanu vienā sekcijā jo abi ir savstarpēji ļoti ļoti cieši saistīti. Tā piemēram Toronto pilsētas jaunā plānā ir tikai 5 nodaļas no kurām pirmā nodaļa ir vispārējas ievads, beidzamā ir plaša Plāna ieviešanas politikas izklāste un tikai vidējās 3 ir Plāna politikas "kodols"**

Informācijai sniedzu Toronto plāna 5 nodaļu tēmatiku. (Plašāks paskaidrojums ir lasams manā šī gada prezentācijā Ģenplāna nodaļai - "Powerpoint CD formatā")

Toronto pilsēta plāna nodaļas un to satura tēmati.

Nodaļa #1 Izvēles (Principi, Plāna ieviešana, organizācija, kā lasīt plānu)

Nodaļa #2 Pilsētas veidošana

1. Kvalitatīvas dzīves vides attīstība Reģionā.
2. Pilsētas attīstība - Transporta un zemes izmantošanas integrācija (Pilsētas kodols, centri, avenijas, nodarbinātības centri)

3. Apkaimes un zaļās zonas
 4. Savienot pilsētu - paredzētās transporta izmaiņas
- Nodaļa #3 Sekmīgas pilsētas uzbūvēšana
1. Apbūves vide (publiskā telpa, apbūves forma, augstceltnes, publiskā māksla, vēsturiskais mantojums.)
 2. Cilvēku vide (Mājokļi, kopienes pakalpojumi, parki,)
 3. Jaunu apkaimju attīstība
 4. Dabiskā vide
 5. Toronto pilsētas ekonomiskā veselība
- Nodaļa #4 Teritoriju izmantošana (tikai 8 kategorijas)
1. Apkaimes (mazstāvu)
 2. Daudzstāvu apkaimes
 3. Parki un publiskā telpa
 4. Tīklu koridori
 5. Jauktas izmantošanas teritorijas
 6. Nodarbinātības teritorijas
 7. Atjaunošanas teritorijas
 8. Sabiesrisko iestāžu teritorijas
- Nodaļa #5 Darīt visu lai lietas notiktu (making things happen)
1. Izmaiņu vadīšana (likumā paredzētie plānošanas instrumenti)
 2. Plānot un darboties vietēji. (detalplāni + citi vietējās kontroles veidi)
 3. Darbība ārpus plāna
 4. Izsekošana (monitoring) un izvērtēšana
 5. Plānošanas process
 6. Plāna interpretācija.

1.2 Sējums #2

Sējums #2 bija veidots vairāk būvniecības "praktikantiem", tiem kas ir izlasījuši un saprot politiku Plāna sējumā #1 un tagad nodarbojās ar aktuālu projektu izstrādāšanu un būvatļaujas saņemšanu. Tādēļ sējums ir A5 formatā, itkā ērti kabatā ieliekams.

1.2.1 Vērtējums

Plāna sadalījums divās atšķirīgās daļās ir praktiski parocīgs. Katra daļa tiek pielietota citām vajadzībām. Negatīvi ir tas, ka sējums #2 eventueli izveidojas par Plāna galveno un vienīgo pielietoto daļu.

1.2.2 Ieteikums jaunam plānam:

Visa plāna sadaļu integrācija ir ļoti svarīgs mērķis. Vienalga kādā formatā, plāna kopsakarība ir jāuzsver katrā nodaļā. It sevišķi ir svarīgi ir Apbūves noteikumu daļā atsaukties uz plāna "politikas" daļu. Ar šodienas tehnoloģiju viss plāns, ieskaitot detalizētu zonējuma karti, ir iespējams apvienot digitālā CD veidā.

2.0 TERITORIJU IZMANTOŠANAS POLITIKA (Šīs nodaļas komentāri attiecās uz Plāna abiem sējumiem #1 un #2)

Teritoriju izmantošanas zonējums un ar to saistītie Apbūves Noteikumi, kā jau minēts iepriekšējā nodaļā, ir izvērtušie par Plāna vienīgo reāli pielietoto daļu. Konceptuāli zonējums bija relatīvi vienkāršs ar 12 klasifikācijām. Puse no šīm klasifikācijām bija

jau pazīstamas un to pieleitošana bija principā vienkārša. Dažu zonu definīcija praksē izrādījās neskaidra un dažas klasifikācijas ievada jaunus līdz šim nelietotus konceptus. Kopējais klasifikāciju klāsts bija sekojošs:

- Mazstāvu dzīvojamās teritorijas
- Daudzstāvu dzīvojamās teritorijas
- Jauktas dzīvojamās un darījumu iestāžu teritorijas
- Darījumu iestāžu teritorijas
- Sabiedrisko iestāžu teritorijas
- Jauktas ražošanas teritorijas
- Rūpniecības teritorijas
- Ostu teritorijas
- Tehniskās apbūves teritorijas
- Dabas pamatnes teritorijas
- Teritorijas ar īpašiem noteikumiem (netika pielietota)
- Turpmākās izpētes un plānošanas teritorijas

Manā šodienas skatījumā 12 kategorijas bija par daudz, kaut arī puse no kategorijām (Daudzstāvu un Mazstāvu dzīvojamās, Darījumu iestāžu, Sabiedrisko iestāžu, Ostu, un Tehniskās apbūves zonas) noteikumi bija skaidri un principā viegli pielietojami. Otrai pusei dažas kategorijas bija jaunas, radītas lai pielāgotos jauniem apstākļiem, divas kategorijas netika pilnīgi pielietotas, bet pāris kategorijām bija nopietnas strukturālas problēmas kuras jaunajā plānā ir jākorģē. Sekmīgā apskate ir no mana viedokļa kā perspektīvās attīstības plānotājam un Plāna izstrādāšanas vadītājam. Objektīvāku izvērtējumu varētu dot agrākie Rīgas rajonu plānotāji kuru ar plānu strādāja ikdienā.

2.1 Jauktās izmantojuma zonas.

Ļoti svarīga inovācija Plāna bija "jauktu izmantojumu" nozīmējumi - "Jauktās dzīvojamās un darījumu, iestāžu teritorijas" un "Jauktās ražošanas teritorijas" Plānošanas teorijā un praksē jau ilgāku laiku tiek kritizēti plāni ar daudzām vienas izmantošanas zonām. Šādi zonējumi rada monotonas, monofunkciju vides kurām nav tā kompleksā, interesantā, elastīgā un eventueli ilgtspējīgā vide kas ir pilsētu vēsturiskiem centriem. Tādēļ Plāns pielietoja "Jauktās dzīvojamās, un darījumu iestāžu" zonējumu pilsētats vēsturiskā centrā, iespējamajos jaunos centros un arī gar pilsētas maģistrālēm kurām pieguļ dzīvojamie rajoni. Tā tika mēģināts saglabāt Rīgas vēsturiskā centra gadu gājumā izveidojušos komplekso pilsētvides aktivitāti un veicināt šādu vidi radīt arī ārpus galvenā centra. Jaukto funkciju zonējums tur klāt dod elastību attīstības kontrolē, samazinot vajadzību izvērst komplicētu un garu zonējuma izmaiņas procedūru.

2.1.2 Vērtējums:

"Jauktās Dzīvojamās un darījumu iestāžu teritorijas", zomējuma pielietošanā praksē izvērtās problēmas jo apbūves noteikumos netika iestrādāti standarti kas novērstu dažu funkciju negatīvu mijiedarbību. (Tā piemēram ieeju un trepju telpa dzīvokļiem nedrīkst būt tā pati kas naksts lokālam, vai advokātu birojam. Ir arī vajadzīgi standarti un noteikumi trokšņu līmenim, apgaismojumam, gaisa piesārņojumam, transporta intensitātei utt.)

2.1.3 Ieteikums jaunam plānam:

Jauktas izmantošanas zonas ir vēlamas un tās vajaga pielietot, it sevišķi pilsētas centros. Atļauto funkciju mijiedarbībai ir jāizstrādā apbūves noteikumi kas novērstu vides, ekonomikas vai sociālu konfliktus starp šīm funkcijām. Jauktas izmantošanas koncepts ir, piemēram, arī pielietojams dzīvojamos rajonos kur funkcijas kā skolas, bērnu dārzi, maza mēroga darījumu pakalpojumi, maza mēroga profesionāli biroji uc. ir vēlamas, bet arī kontrolējamas. Šādu funkciju kompleksu varētu saukt par "Dzīvojamo apkaimi", kas jau automātiski nozīmētu vairākas savstarpēji atbalstošas funkcijas.

2.1.4 "Jauktā ražošana"

Jau Plāna veidošanas laikā 1993-95 bija paredzams ka Rīgas lielās rūpniecības teritorijas kuras attīstījās 50 padomju gados, ciešā saistībā ar lielo padomju ražošanas tīklu, jaunā neatkarības laikā radikāli nainīsies. Rūpniecības apjomi saruks, mainīsies ražošanas veidi, strauji augs "apkalpes sektors" un lielāku lomu spēlēs kravu transports. Jau Plāna izstrādāšanas laikā, āgrāk varenas rūpniecības sāka sabrukt un plašās teritorijās apsīka ražošanas aktivitāte bet strauji attīstījās visādas citas, lielāko daļu komerciāla rakstura darbības. Tādēļ Plāns agrākās rūpniecības teritorijas sadalīja divās klasifikācijās.

"Rūpniecības" klasifikācija palika tām teritorijām kuras bija iezīmētas kā tās kas turpinās savu darbību paredzamā nākotnē, jeb kuras ir tā sauktās "smagās" rūpnīcas ar "sanitārām aizsargjoslām" un īpaši smagām transporta prasībām.

"Jaukta ražošana". Šī klasifikācija tika ieviesta lai iezīmētu teritorijas kur turpmākā attīstība nebūs vairs rūpniecība klasiskā nozīmē bet sastāvēs no aktivitātēm kā: vieglas ražošanas, noliktavām, kas saistītas ar pārkrāvāšanu un tālāk transportēšanu, jaunu tehnoloģiju un firmu inkubatoru telpas, profesionālu biroji, vairumtirdzniecības bāzes, sporta klubi, utt. Šāda visdažādākā veida aktivitāte meklē lētas telpas ar labu transporta pieejamību. Ziemeļamerikas un arī Eiropas pieredze rāda, ka šāda veida "jauktas teritorijas" attīstas gan ar jaunu apbūvi pilsētas perifērijā gan pārveidojot pamestās rūpniecības teritorijas.

2.1.5 Vērtējums:

"Jauktā ražošanas teritorija" zonējums bija pareizi iecerēts. Reāli Plānā vēl par daudz bija atstātas "Rūpniecības" zonas kuras vajadzēja ievietot "Jauktā" kategorijā.

2.1.6 Ieteikums jaunam plānam:

Izvest ātru analīzi par pašreizējo stāvokli - kur īsti šodien ir Rūpniecības teritorijas un kur ir dažāda veida cita aktivitāte. Balstoties uz šo analīzi, zonēt kā 'Rūpniecību' esošās aktīvās ražošanas teritorijas, kas paredzami būs ļoti ierobežotas. Pārējas teritorijas var pārzonēt kā jauktas - varbūt ar citu terminu kā "Jaukta komerc darbība un ražošana" jeb pat "Jaukta nodarbinātības zona" atkarībā no reālās situācijas. Jaunais plāns ticami izveidos jaunas teritorijas kurās arī vajadzētu pielietot šo sadalījumu un zonējuma terminus.

2.2.1 Dabas pamatnes teritorijas.

Šis zonējums pēc manas pieredzes ir izraisījis vis lielākās debates un neapmierinātību. Problēmu izraisa divi faktori.-

- a. Laika gaitā ir nostiprinājies uzskats ka Plāns parāda tikai vienu monolītisku "Dabas pamatni" un tādēļ tas nav reāli pielietojams kompleksai situācijai.
- b. Rīgas Domes nodokļu politika nav koordinēta ar Plāna zonējumu.

a. *Monolītiska dabas pamatne ?*

1995.g. Plānā nodaļa 5."Dabas mantojums" - (zilā un zaļā Rīga) ieņēma ļoti svarīgu vietu. Kopā ar "Vēsturisko mantojumu", "Dabas mantojums" veidoja Plāna pamatvērtību. Plāna tekstā tiek aprakstīti :

"...seši atšķirīgi, bet savstarpēji saistīti dabas elementi - meži, pļavas, apstādījumi, ūdenstilpnes un noteces ar tām klāt esošām krasta joslām, ģimenes dārziņi un atmatas."².

Par katru no šiem elementiem nodaļā ir izteikta Domes politika

Shēma 5.1 Rīgas dabas pamatne, rāda saīsinātu 7 apzīmējumu ģeogrāfisko izvietojumu : meži, Citas dabas teritorijas(pļavas, ģimenes dārzuņi, atmatas), Apstādījumi, Mazo ūdensteču un krastmalu apstādījumi, Kapi, Piejūras dabas parks, Liegumi.. Ari par Piejūras dabas parku un Liegumiem nodaļā tiek izteikta Domes politika. Tikai pašā Plāna teritorijas zonējuma kartē visi "dabas elementi" ir apkopoti vienā "dabas pamatnē".

Apbūves noteikumi par šo monolīto zonējumu nosaka ka jebkura "dabas pamatnes apbūve" var tikai notikt ar **detalplānu** ņemot vērā **aktuālās vietas ekoloģiju**. Apbūves noteikumi arī izceļ noteikumus par Noteču un krastu joslām, Mežiem un Ģimenes dārziņiem.

Tātad ņemot vērā visu Plānu, ne tikai zonējuma karti, Domes politika ir izteikta par atsevišķām "dabas pamatnes" sastāvdaļām kuras ir ģeogrāfiski iezīmētas (shema 5.1) līdzīgi kā pilsēt būvniecības pieminekļu elementi nākamā nodaļā (shema 6.1). Diemžēl izteiktā politika ir vairāk domāta Domei un tās departamentu tālākam darbam³ un nepieskaras gadījumiem kad privātpašums ir apzīmēts kā daļa no "dabas pamatnes" .

b. *Nodokļu politika*

Fakts ka nodokļu politika nav saskaņota ar Plāna zonējumu ir nopietna problēma pilsētas vadībā. Efektīga pilsētas vadība var būt tika tad kad visi vadības "instrumenti" ir saskaņoti un kopā spēlē harmonisku simfoniju. Ja katrs Departments ved savu stratēģiju un politiku, rodas konflikti, tiek velti iztērēti resursi un simfonija pārvēršās par kakafoniju. Tas, ka Domes vārdā privātā zemes gabala izmantošana tiek ierobežota un tās komerciālā vērtība pazemināta ar Plāna zonējumu un tad tās pašas Domes vārdā šis zemes gabals tiek aplikts ar nodokli itkā zaļās zonas ierobežojums nebūtu, ir spilgtākais piemērs nesaskaņotai pilsētas vadībai.

2.2.2 *Vērtējums*

Plāna Dabas mantojuma politika nav praksē pilnībā izmantota un ieteiktie papildinājumi nav veikti. Lielākais trūkums ir politika par privātās zemes iekļaušanu "zaļā - dabas mantojuma sistēmā" un lielākā problēma ir nesaskaņota Domes nodokļu un plānošanas politika.

² Rīgas attīstības plāns 1995-2005" - Nodaļa 5 Dabas mantojums. Lpp 32, sadaļa 5.1

³ "Rīgas Vides aizsardzības pārvalde veiks izpēti, lai detalizētu Attīstības plāna ieteikto Rīgas dabas pamatni un ieteiktu papildinājumus vai izmaiņas tajā" ibid. Nodaļa 5 sadaļa 5.1.7 lpp35

2.2.3 Ieteikums jaunam plānam

- Nelietot kopēju "dabas pamatnes" zonējumu bet skaidri formulēt politiku par katru "dabas pamatnes" sadaļu.
- Privāt īpašumus var iekļaut kā elementu no kopējā "zaļā" sistēmā bet tikai ar ierobežojumiem kas tikai dļāēji ierpbežo zemes vērtību (piemēram koku izciršanas un intensitātes ierobežojumi)
- Pirms plāna pieņemšanas panākt politikas kordināciju ar citiem Domes departamentiem, it sevišķi nodokļu jautājumos.

2.2.4 Turpmākās izpētes un plānošanas teritorijas

Šāda pagaid-zonējuma taktika tika pielietota, lai nekavētu laiku risinot dažus komplicētus jautājumus un pabeigtu Plānu cik vien ātri iespējams. Tas bija saskaņā ar stratēģiju ātri izstrādāt plāna " pirmo kārtu" , lai pēc tam turpinātu darbu izstrādājot "orto kārtu" kas iesākumā bija domāts kā lielāka mēroga Plāna interpretācija bet formāli pārvērtās par Detālplānu izstrādāšanu kā redzams Apbūves noteikumos.

2.2.5 Vērtējums

Toreizējo apstākļu un ātras Plāna pabeigšanas stratēģijas ietvaros *turpmākās izpētes*

Zonas pielietošana bija pareiza. Kā vēlāk izrādījās, ierobežotu resursu dēļ detaļplānus *turpmākām izpētes zonām* nevarēja pabeigt likumā paredzētā 18 mēnešu laikā. Vel šodien nav aizpildīti visi baltie laukumi ar attiecīgiem detaļplāniem

2.2.6 Ieteikums jaunam plānam

Pēc 12 neatkarības gadiem un 10 gadu plānošanu, jaunajam plānam nevajadzētu vairs pielietot baltos laukumus. Izņēmumi varētu būt lielo jauno maģistrāļu trases un tiltu novietojumi kuriem varētu pielietot plašāka koridora apzīmējumu kādi ir pašreizējā Plānā. Bet, jo mazāk baltie plankumi jo labāk.

2.2.7 Teritorijas ar īpašiem noteikumiem

Šī ir vel viena ideja esošā Plānā kas paredzēja dot elastību atļaujot katram zonējumam *izņēmuma* iespēju. (Skat. katra zonējuma pēdejo sadaļu Apbūves noteikumos) Plāna zonējuma kartē, var redzēt * zvaigznītes Ķīpsalas, Klīversalas darījumu teritorijām, Rumbulas dārziņu mazstāvu teritorijai un daudz citās vietās. Šeit ir paredzēta iespēja izstrādājot detaļplānu ieviest izmaiņas piemēram palielinot apbūves augstumu, intensitāti utt. Svarīgi atzīmēt ka šī iespēja ir paredzēta tikai ar * zvaigznīti atzīmētām, bet ne pārējām teritorijām.

2.2.8 Vērtējums

Pēc pašreizējā plānošanas likuma interpretācijas prakses ar detaļplāna izstrādāšanu ir iespējams grozīt zonējumu un tādēļ faktiski pašu Plānu. 1995.g. Plāna izgatavošanas laikā likuma interpretācija bija, ka detaļplāns nedrīkst grozīt bet tikai detalizēt pašu plānu. Plāna grozīšanai bija nepieciešama atsevišķa procedūra. Šīs izpētes autors uzskata ka, detaļplāns nedrīkst izmainīt plāna būtību kā zemes izmantošanu un Domes politiku. Tādēļ atsevišķa * zvaigznītes apzīmēta īpašu noteikumu zona bija pozitīvs pienesums kas deva iespēju elastībai vietās kur izmaiņas bijas paredzamas.

2.2.9 Ieteikums jaunam plānam

Ja pašreizējā interpretācija plānošanas likumam atļauj izmainīt plānu ar detaļplānojumu, tad * zvaigznītes veida papildinājums nav vajadzīgs.

2.2.10 Teritoriju zonējumu robežas un kartes mērogs.

Lielākā problēma ar Plāna pielietošanu ir zonējuma kartes mērogs 1:25 000 (1:40 000 iespīestā veidā) kas dod labu vispārēju pilsētas pārskatu, bet nav piemērots zemes izmantošanas jautājumiem kuri atrodās divu zonu robežu tuvumā. Izņemot vietās kur zonējums mainās uz pilsētas maģistrāli, vai ģeogrāfisku robežu kā upes vai ezera krastu, šajā mērogā nav iespējams precīzi noteikt zonu robežas. Šī, šodien nopietnā problēma, radās no mēroga izvēles plāna izstrādāšanas laikā, stratēģisku un tehnisku iemeslu dēļ.

Stratēģija. Ar esošo kartogrāfisko informāciju būtu bijis iespējams izveidot zonēšanas karti 1:10 000 apmērā. Par to tika debatēts, bet izvēle bija zīmēt karti 1:25 000 ar apsvērumiem ka izstrādāt Plānu 1:10 000 prasītu daudz vairāk laika un kopējā plāna izgatavošanas stratēģija bija plānu pabeigt cik vien ātri iespējams. Bija pieņemts ka līdz ko plāns būs pabeigts, darbs sāksies uz detaļplāniem kas dos nepieciešamas detaļas zonējuma robežām. Tādēļ lēmums bija, ka pirmajai Plāna kārtai pietiks ar vispārēju 1:25 000 mērogu.

Tehnoloģija. Plāna izstrādāšanās laikā Arhitektūras pārvaldei, Pilsētplānošanas nodaļai, bija pieejamas tikai dažādu vecumu Padomju armijas kartes 1:2000 mērogā, papīra formatā. 1993.g. Arhitektūras pārvaldē nebija neviens funkcionējošs dators rakstīšanai, nemaz nerunājot par zīmēšanu. Visas kartes tika zīmētas ar roku. Plāns 1:10 000 mērogā būtu vairāku meru platumā un garumā, kā tas bija Padomju laikā, un tas būtu grūti samazinams lai to varētu lietot A4 formata un izplātīt Domniekiem un publikai.

2.1.11 Vērtējums

Toreizējā situācijā izvēle ātri izstrādāt plānu ar zonējuma karti 1:25 000 likās pareiza. Skatoties ar šodienas pieredzi un zinot ka nebūs iespējams ātri izstrādāt detaļplānus, papildus gads vai pāris gadu izstrādājot lielāka mēroga karti būtu atmaksājies Plāna pielietošanai.

2.1.12 Ieteikums jaunam plānam

Jaunā Plānā zonējuma un visas citas kartes būs izstrādātas digitāli un būs pieejamas visādos mērogos sākot ar 1:2000. Iesakam iespiest tikai ierobežotu skaitu plānu ko izsniegt (pārdot) bet plašāki Plāns būs pieejams elektroniski internetā. Tāpat kā līdz šim brīdim, Plānam visu laiku būs izmaiņas pienākot jauniem detaļplāniem. Visas izmaiņas tūlīt ir obligāti jāiestrādā Plāna grafiskā un rakstiskā daļā. Tad Plāns būs "dzīvs" un veidosies laikiem līdz.

2.1.13 . Nodaļa #15 "Attīstības plāna grozīšanas kārtība"

Nodaļa #15 tika ievietota Plānā itkā "Post Scriptum", lai palīdzētu Plāna ikdienas pielietošanu. Plāna autori apzinājās ka ikdienas attīstības gaitā Plānam būs nepieciešami daudz grozījumi un papildinājumi, jo kā jau ievadā aprakstīts, Plāns bija uzskatīts kā "pirmā kārta" kurai sekos detālizēta "otrā kārta", bet Plāns būs jālieto jau

no pirmās pieņemšanas dienas. Tādēļ nodaļa #15 tika pievienota lai uzsvērtu izmaiņu procesu.

Nodaļas galvenā sastāvdaļa bija Domes politika 15.1 kas tika ievadīta ar preambulu " Latvijas Republikas Ministru kabineta teritoriālpārveidošanas noteikumos ir paredzēta vispārēja kārtība, kā īstenot Attīstības plānā nepieciešamos grozījumus. Lai šo vispārējo procesu piemērotu Rīgas situācijai un lai tā būtu zināma visiem plāna lietotājiem.

15.1 Dome izstrādās detalizētu procedūru un instrukciju Attīstības plāna grozījumu ierosināšanai, izstrādāšanai, izvērtēšanai un pieņemšanai vai noraidīšanai.⁴"

Seko pusotras lapas puses ar saīsinātu plāna grozīšanas likuma būtību.

Nodaļas ievadā turpretī norādīts, ka likuma garā procedūra attiecas uz **būtiskām izmaiņām** un ka **Zemes izmantošana (zonējums)** ir būtiska izmaiņa, bet ka maza mēroga izmaiņas jeb "precizējumus" (Izmaiņas kuras nav būtiskas kā - sarkano līniju lokālas izmaiņas un funkcionālo robežu nelielas izmaiņas u.tml.) var veikt ar vieglāku procedūru :

" Plāna precizējumus var izdarīt ar pilsētas Domes Attīstības komitejas lēmumu. Iesniedzējam šādas izmaiņas jāpamato un **jāsaskaņo ar pilsētas Arhitektūras pārvaldi.**"

Lai arī "precizējums" ir neveikli formulēts un faktiski likuma neatbalstīts, šeit doma bija, ka, nebūtiskus (maza mēroga) izmaiņas kuras nemaina vietējās situācijas būtību plānā zonējumā varētu izdarīt ar Domes **Attīstības komitejas lēmumu kas pamatots uz Arhitektūras pārvaldes - toreiz galvenā arhitekta - ieteikumu.** Praksē tomēr viss pārējais teksts tika aizmirsts un atsaucoties tikai uz teikumu " Plāna precizējumus var izdarīt ar pilsētas Domes komitejas lēmumu", Attīstības komitejai bija iespēja pieņemt lēmumus būtiskiem Plāna grozījumiem apejot likumā noteikto kārtību un arī neprasot Attīstības departamenta ieteikumus.

2.1.13 Vērtējums:

Ieteikums atļaut "precizējumu" (nebūtisku izmaiņu) kā izņēmumu, bija domāts ieviest racionālu elastīgumu plānošanas procesā. Tas bija modelēts uz piemēriem citās plānošanas vidēs un laikā kad Latvijas plānošanas likums vēl nebija pārbaudīts praksē. Šodien, zinot kā "precizējuma" ideja tika iztulkota, jāvērtē šis elastības ieviešanas mēģinājumu par neveiksmīgu.

2.1.14 Ieteikums jaunam plānam:

Plāna autoriem ir jāmeklē kāds cits veids kā likumīgi atrast elastīgāku plāna detalizācijas un grozīšanas veidu nekā **Detalplāna izstrādi.** Likumā paredzētais Plāna grozījums pats par sevi ir vieglāk izdarāms kā **Detalplāns.** Plāna grozījums ir izvēlēts Rīgas Vēsturiskā Centra plāna pieņemšanā un var kļūt par labu piemēru. "**Konceptplāna**" vai "**Apbūves plāna**" ideja ir ierosināta "**Rīgas telpiskās kompozīcijas**" izpētē. (skat. Lp 15). Principā detalplāni vislabāk pielietojami ierobežotai platībai un ja ir reāli projekti. **Detalplānu izstrādāšana lielākai pilsētas daļai, kā to darīja padomju laikos, šodien ir par komplicētu un lēnu.**

⁴ Rīgas attīstības plāns 1995-2005 nodaļa 15 lpp 153.

3.0 DAŽI KOMENTĀRI PAR CITĀM PLĀNA IEVIEŠANAS UN LIETOŠANAS PROBLĒMĀM.

Iepriekšējās sadaļās bija aprakstīta Plāna ieviešana no profesionālā viedokļa. Šajā sadaļā īsumā tiks dots vērtējums no autora skatījuma kādu lomu Plāna ieviešanā un lietošanā veica Dome un augstākā administrācija. Šis skatījums ir noteikti nepilnīgs un varbūt maldinošs jo autors strādāja tikai profesionālā līmenī ar minimālu saskari ārpus šī redzes loka. Tomēr pievienoju šos komentārus kā varbūt derīgus kopējai Plāna izvērtēšanai.

Rīgas Dome, priekšsēdētāja M.Purgaiļa vadībā pieņēma Rīgas attīstības plānu 1995-2005, Domes sēdē 1995.g.12.decembrī. Kopā ar Plāna pieņemšanas lēmumu, kas bija nepieciešams lai Plānu nodotu tālāk Vides aizsardzības ministrijai un ar ministrijas apstiprinājumu paliktu par Rīgas Domes saistošu likumu, Dome starp citu arī pieņēma sekojošos lēmumus:

#2 "Noteikt, ka Rīgas Domes komitejām, departmentiem, pārvaldēm un nodaļām, Rīgas ostas pārvaldei, Rīgas pilsētas pašvaldības uzņēmumiem u.c. struktūrvienībām, plānojot savu attīstību, jāievēro un jārealizē Rīgas attīstības plāna 1995-2005 gadam un tā teritorijas zonējuma koncepcijas pamatprincipi un Rīgas pilsētas apbūves noteikumi.⁵"

#4 Uzdot attiecīgajiem Rīgas Domes departmentiem, pārvaldēm un nodaļām līdz 15.03.1996. sagatavot un iesniegt Rīgas Domei izskatīšanai un apstiprināšanai atsevišķās nozarēs pirmkārt un nākotnē veicamo pasākumu plānu, lai realizētu Rīgas attīstības plānu 1995-2005.gadam.⁶"

Tas likās kā pirmklasīgs iesākums ar stingru atbalstu "no augšas". Šeit svarīgi pieminēt ka M.Purgailis atbalstīja arī no 1994.g. iesākto Kanādas Urbanistikas Institūta vadīto Rīgas stratēģijas veidošanas procesu kas deva ievērojamu atbalstu Rīgas plānošanai un Regiona plānošanas iesākumam. Tomēr Rīgas Plāna turpmākā gaita nebija atbilstoša daudzsološam iesākumam. Kaut arī ir saprotams ka lēmums #2 bija vispārējs un pats par sevi negarantēja plāna ievērošanu, lēmums #4 bija tiešs un ar specifisku laika režīmu - līdz 15.03.1996.g iesniegt tuvāko un perspektīvo pasākumu plānu Attīstības plāna ieviešanai. Uz šo uzdevumu *neviens departments neatsaucās*. Pāris mēnešus vēlāk M.Purgailis izsūtīja otru aicinājumu ar otru laika režīmu, un rezultāts bija identisks.

Sekoja Pilsētplānošanas nodaļas līmenī ierosinātas tikšanās ar dažiem Departmentiem it sevišķi Vides aizsardzības Departmentu, kur sarunas bija pozitīvas, bet bez konkrētiem rezultātiem.

Pēdējais lielais mēģinājums atdzīvināt Plāna ieviešanai piesaistīt citus departmentus bija īsi pēc jaunās Domes ievēlēšanas 1997.g. kad Domei, pēc likuma, bija jāapstiprina esošais Plāns jeb jāsāk jauna Plāna izstrāde. Bez Plāna apstiprināšanas panta, lēmumam vel bija pievienoti 2 panti. Pirmais ieteica sastādīt plāna ieviešanas

⁵ Rīgas Domes lēmums #2819 (prot. nr. 70,21,&) 12.12.1995. "Par Rīgas attīstības plāna 1995-2005. Gadam pieņemšanu un Rīgas pilsētas apbūves noteikumu apstiprināšanu"

⁶ Ibid.

komiteju kuru vadītu Domes priekšsēdis un kurā satāvētu pārstāvji no katra departamenta. Otrais ieteica izveidot vienotas datu bāzes komiteju no vairākiem Departmentiem, tālākam pilsētplānošanas un Plāna ieviešanas vajadzībām. Kamēr šis dokuments izgāja cauri Domes lēmumu sagatavošanas procesam, otrais un trešais priekšlikums bija noņemti un Dome tikai apstiprināja Plāna turpināšanu kā Rīgas Attīstības Plānu.

Šie divi konkrētie piemēri raksturo attieksmi kādā tālāk veidojās Plāna ieviešana. Plāns tika uzskatīts kā Attīstības departamenta problēma un katrs departments atsevišķi plānoja Rīgas attīstību sava nozarē. Tā piemēram, kad Pilsētplānošanas nodaļa bija vairāk kā gadu strādājusi uz Rumbulas detaļplānu, pilsētas ūdens un kanalizācijas plānotāji paziņoja ka viņu prioritāte nav Rumbula, bet Mežaparks un ka Rumbula paredzamā nākotnē netiks ieskaitīta viņu plānos. Tātad viens gads plānošanas resursi bija iztērēti par velti. Šis ir tikai viens piemērs bet tas parāda ka Rīgas vadībai toreiz trūka kopēja pilsētas attīstības stratēģija kurā pilsētas Plāns varēja spēlēt svarīgu lomu.

Pat Attīstības komiteja, pēc mana novērojuma, uzskatīja Attīstības plānu tikai par teritorijas zonējuma karti kuru var mainīt pēc gribas un ne par kompleksu Domes politikas dokumentu Rīgas attīstībai. Manā 7 gadu pieredzē darbojoties kā pilsētplānošanas nodaļas vadītājam nekad nav gadījies redzēt Attīstības komitejas telpā vai sēde, pie sienas vai uz galda atklātu Teritorijas zonējuma karti un Plāna teksta sējumu. Tas pats par sevi ir rādītājs.

4.0 PLĀNA POZITĪVAIS DEVUMS

Noslēgumā sniedzu manu kopvērtējumu par galveno pozitīvo ko plāns ir devis Rīgai.

1. Lielu izmaiņu un nenoteiktības laikmetā Rīgas attīstības plāns 1995-2005, deva Rīgai pirmo soli uz sakārtotu pilsētas saglabāšanas un attīstības plānošanas procesu.
2. Ātri izstrādātais un pieņemtais Plāns radīja relatīvu stabilitāti un noteiktību mainīgā vidē un tādēļ veicināja vietējas un ārzemju investīcijas Rīgas attīstībai.
3. Rīgas attīstības plāns izveda pirmo plašo publikas piesaistes procesu plāna izstrādāšanā, kas arī bija piemērs tālākam plānošanas procesam Rīgā un citur Latvijā.
4. Pieņemts pilsētas Plāns bija svarīgs pozitīvs faktors Rīgas vēsturiskā centra ieviešanai UNESCO pasaules mantojumu sarakstā.
5. Rīgas Plāna izveidošana kopā ar Kanādas Urbanistikas Institūta vadīto Rīgas stratēģiju, deva iesākumu Rīgas reģiona plānošanai.
6. Rīgas attīstības plāns deva piemēru citām Latvijas pašvaldībām izstrādāt jaunus vai pārveidot vecos padomju laiku Ģenplānus.
7. Rīgas attīstības plāns 1995-2005 ir pirmais pašvaldības plāns Baltijas valstīs pēc padomju ēras, izstrādāts un pieņemts, demokrātiskā un brīvās ekonomikas vidē.

RĪGAS ATTĪSTĪBAS PLĀNA (1995 - 2005) REALIZĀCIJAS IZVĒRTĒJUMS

1. Ievads.

Rīgas attīstības plāna (1995 - 2005) (turpmāk tekstā - RAP - 95) realizācijas izvērtējums veikts kā šī plāna izstrādes līdzautoru sniegto RAP - 95 realizācijas atzinumu apkopojums. Šajā pētnieciskajā darbā norādītas attīstības plāna realizācijas gaitā atklājušās un apzinātās tā sadaļu stiprās un vājās puses, nepilnības un pretrunas, kuras būtu novēršamas, izstrādājot jauno Rīgas attīstības plānu 2006.-2018.gadiem (turpmāk tekstā - RAP - 2018).

Jāņem vērā, ka pašlaik spēkā esošais RAP - 95 tika izstrādāts laikā, kad vēl turpinājās radikālu pārmaiņu un denacionalizācijas procesi, mainījās Rīgas ekonomiskais pamats, īpašumtiesību attiecības, likumdošana un tika meklēta piemērotākā pilsētas pārvaldes struktūra.

Iztrūkstot nacionālajam un reģionālajam plānojumam, pilsētas sociālās un ekonomiskās attīstības plānam, nepietiekamās statistiskās informācijas dēļ nebija iespējams veikt visas nepieciešamās izpētes, dot pietiekami precīzas nākotnes prognozes pilsētas zemju izmantošanas jautājumos. Tika cerēts, ka mērķtiecīgas rīcības ceļā jau tuvākajos gados skaidrāk iezīmēsies pilsētas attīstības virzieni un notiks nepieciešamā teritoriju zonējuma precizēšana. RAP - 95 bija jāklūst par "Rīgas Domes politikas dokumentu un pilsētas vadības un attīstības kontroles līdzekli, kas pieejams visiem", par pamatu pilsētas attīstībā liekot līdzsvarotas un ilgspējīgas attīstības principus.

Tomēr, skatoties uz Rīgas attīstību pēdējos 10 gados, jānonāk pie slēdziena, ka RAP - 95 ir nodrošinājis relatīvu stabilitāti pilsētas izaugsmē, bet tās attīstībā tomēr valda oportūnisms un principialitātes trūkums. Notiek pārliecīgi liela pielāgošanās investoru, atguvušo zemju īpašnieku un to pārpircēju merkantīlajām interesēm, kas bieži ir pretrunā ar pilsētas ilgspējīgas attīstības noteikumiem. Publiskie valsts un pašvaldības kapitālieguldījumi Rīgā šajā laika sprīdī ir izlietoti, skatoties no atsevišķā gadījuma izdevīguma viedokļa, bet daudzas nākotnes attīstībai vajadzīgas teritorijas jau ir zaudētas. Rīga, tāpat kā daudzas citas pasaules pilsētas ar vitālas attīstības iespējām, atrodas uz pārejas sliekšņa no viena urbanistiska perioda uz nākošo: no tradicionāli industriālās pilsētas uz pēcindustriālu (*Post-Industrial*) pilsētu ar izvērstu aglomerāciju. Un tas jāņem vērā pie jaunā RAP - 2018 izstrādes. Lai gan pašlaik Rīgas administratīvās robežas nav mainījušās, pilsētas iespaids un

arī interešu teritorija “de facto” ir augusi būtiski. Tāpēc daudzi jautājumi, vispirms jau attiecībā uz transporta organizāciju, pierīgas mežu masīvu, citu tuvējo kaimiņpagastu kopēju interešu teritoriju izmantošanu izskatāmi kompleksi un kopā ar RAP - 2018 izstrādi.

2. Dabas mantojums un vides kvalitāte.

Attīstības plānā kā viens no pilsētas ilgspējīgas attīstības priekšnoteikumiem tika paredzēts radīt pilsētā veselīgu dzīves vidi un nodrošināt kā prioritāru uzdevumu - dabas vērtību saglabāšanu un degradētās vides rekultivāciju. Tika noteikts, ka dabas pamatne ir vienota teritoriāla struktūra, kas caurvij pārējās pilsētas funkcionālās struktūras. RAP - 95 diemžēl netika skaidri definēta Rīgas unikālā specifika - lielpilsētas atrašanās uz morēnas līdzenā vietā, ar caurtekošām laika gaitā pārraktām notecēm vismaz no vairāk kā 20 reižu lielākas teritorijas, nekā pati Rīga.

Neraugoties uz pretrunām, grūtībām un pat neizpratni RAP - 95 nosprausto mērķu realizācijā, tika veikti vairāki pārkārtojumi un darbības uzlabojumi, kas būtiski izmainīja arī pieeju Rīgas dabas vides saglabāšanai un attīstībai (sīkāk skatīt Dr.biol.h.c. Andra Zvirgzda atzinumu).

Diemžēl, bieži notiek neprofesionāla un nepamatota dabas pamatnes platību transformēšana un pārvērtēšana; tiek apbūvētas piekrastes platības, balstoties uz likumdošanas nepilnībām un klaju demagoģiju; nav pietiekami skaidra attieksme pret nelikumīgām darbībām mežos un kokaugu vērtībām privātos dārzos un kultūrvēsturiskās platībās.

RAP - 95 dabas pamatnes teritorijas (meži, pļavas, apstādījumi, parki, skvēri, krastmalas, kapsētas, ģimenes dārziņi, atmatas), kas aizņēma 11,2 tūkst. ha vai 36,6 % pilsētas platības (skatīt RAP - 95 tabulu Nr. 13.1) tika uzskatītas par Rīgas iedzīvotāju lielāko bagātību. Šo zaļo zonu saglabāšana, upju un dabisko noteču atjaunošana, apvienotās “zaļās” un “zilās” sistēmas radīšana tika uzskatīta par vienu no svarīgākajiem Rīgas vides kvalitātes priekšnoteikumiem. Pie kam, visu “šo teritoriju atļautās izmantošanas un to noteikumus, atkarībā no ekoloģiskajiem apstākļiem, nosaka attiecīgās teritorijas detaļplānojums”, un tas “izriet tikai no šo teritoriju specifikas un ar to saistītās izmantošanas nepieciešamības” (Apbūves noteikumi - punkts nr. 6.10.2.).

Dabas pamatnes teritoriju izmantošanas jautājumi praksē ir izraisījuši vislielākās debates, neapmierinātību un pārpratumus. Tiek pieļauta daudzu dabas pamatnes teritoriju funkcionāla transformēšana citām vajadzībām bez pietiekama ekoloģiska pamatojuma (piemēram - Piejūras dabas parka daļas Mangaļsalā iekļaušana Rīgas Brīvostas teritorijā),

atsevišķu ēku izbūve parkos, citās dabas pamatnes teritorijās (piemēram, Rīgas Brīvostas pārvaldes ēka Kronvalda parkā, tirdzniecības ēka "Triangula bastions" 11. Novembra krastmalā u.c.).

Šajā izvērtējuma sadaļā īpaši jāatzīmē Rīgas Domes nodokļu politikas koordinācijas trūkumu tās saistībā ar RAP -95 noteikto teritoriju zonējumu, kas pilnā mērā atklājās pēc zemes gabalu denacionalizācijas un privatizācijas. Tas, ka Domes vārdā privātā zemes gabala izmantošana tiek ierobežota un tās komerciālā vērtība pazemināta ar Plāna zonējumu, un tad pašas Domes vārdā šis zemes gabals tiek aplikts ar nodokli it kā zaļās zonas ierobežojums nebūtu, ir spilgtākais piemērs nesaskaņotai pilsētas struktūrvienību rīcībai. Šis apstāklis, savukārt, kļūst par argumentu teritoriju zonējuma maiņai un to apbūvei, kas, attiecīgi, noved pie dabas vides lomas samazināšanās.

RAP - 95 noteiktā dabas mantojuma saglabāšanas politika nav praksē pilnībā izmantota un ieteiktie papildinājumi nav veikti, bet lielākā problēma ir nesaskaņota Domes nodokļu un plānošanas politika. Tādēļ būtu ieteicams turpmāk nenoteikt vispārēju, kopēju "dabas pamatnes" zonējumu, bet skaidri formulēt politiku par katru "dabas pamatnes" sadaļu. Privātīpašumus var iekļaut kā atsevišķu elementu kopējā "zaļā" sistēmā, bet tikai ar ierobežojumiem, kas daļēji ierobežo zemes vērtību (piemēram, koku izciršanas un intensitātes ierobežojumi). Bez tam, sakarā ar pasaulē novērojamo globālo sasilšanu, arvien aktuālāks kļūst RAP - 95 iecerētais Rīgas pirmatnējo noteču baseinu sistēmas atjaunošanas jautājums. Jāapzinās, ka pilsētas virsūdeņu saimniecība ir būtisks ekoloģisks process, kas nepieciešams Rīgas dabas vērtību saglabāšanai un degradētās vides rekultivācijai un restrukturalizācijai.

Vides kvalitātes analīze parāda, ka galvenais gaisa piesārņotājs ir Rīgas centru šķērsojošais autotransports, tādēļ nepieciešams veikt būtisku transporta sistēmas reorganizāciju un ar to saistīto infrastruktūras elementu racionālu izvietojumu. Tādi priekšlikumi, kā smago automašīnu plūsmu novirzīšana, apejot pilsētas centru, sabiedriskā, īpaši - elektrotransporta attīstība, Daugavas ziemeļu šķērsojuma un Austrumu maģistrāles izbūves nobeiguma realizācija ir galvenie gaisa kvalitātes uzlabošanas pasākumi. Un tie pilnībā atbilst RAP - 95 priekšlikumiem, kuru realizācija ir aizkavēta, bet atsevišķās pozīcijās - pat tiek pārskatīta dažādu konjunktūras apsvērumu dēļ.

3. Kultūrvēsturiskais mantojums.

Rīgas vēsturiskā centra iekļaušana 1997.gada decembrī UNESCO Pasaules mantojuma sarakstā (atbilstoši RAP - 95 punktam 6.2.1.) apliecina šis Rīgas daļas kā kultūras objekta īpašo un universiālo vērtību, kuras saglabāšana ir visas cilvēces interesēs. Šis fakts ir

veicinājis interesi par kultūras mantojumu un izsaucis nopietnāku attieksmi pret kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanas jautājumiem pilsētā, nekā jebkad agrāk. 2002.gadā, kaut arī ar lielu aizkavēšanos, sāka Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un attīstības plāna (turpmāk tekstā - RVC SAP) izstrādāšana, bet 2003.gada jūnijā pieņemts Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un aizsardzības likums, un 2004.gada augustā - attiecīgie Ministru Kabineta noteikumi.

Uzreiz gan jāatzīmē, ka pēc vairāku ekspertu (S. Grava, P. Blūms) domām Pasaules kultūras mantojuma sarakstā iekļautā Rīgas vēsturiskā centra teritorija ir pārāk liela (tas gan neattiecas uz RVC aizsardzības vai t.s. buferzonu, kuras robežas šķiet daudz pamatotākas, dzelzsceļa loka un dabīgu šķēršļu noteiktas). Šī varbūt nav problēma vispārējā skatījumā, bet rada praktiskas grūtības, jo RVC SAP ir jāatrod programmas, kas pasargā šo vidi (kas nebūt nav patīkama gar centra malām), pienācīgi to apsaimnieko un izmantot, bet ne iesaldē ēkas un to izmantošanu veidā, kas vairāk nedarbojas.

Kaut gan šis nav Attīstības plāna, bet gan RVC SAP uzdevums, situācija ir pamats secinājumam, ka Rīgas pilsētai vēl nav atrasta lietderīga un efektīga pieminekļu aizsardzības politika. No vienas puses ir aktīvi aizsargātāji, kas mēģina paturēt ikvienu celtni, kas ir sasniegusi zināmu vecumu, bet no otras puses valdībai un pašvaldībai nav nedz iedarbīgas programmas (finansiāla atbalsta), ne skaidri norādījumi, kā šīs ēkas vislabāk izmantot (sīkāk par kultūrvēsturiskā mantojuma aizsardzības jautājumiem skatīt pievienoto Dr.habil.arch., profesora Jāņa Krastiņa atzinumu).

Ir ļoti labi, ka tuvojas nobeigumam RVC SAP izstrāde, lai gan tagad jau iezīmējas zināmas pretrunas MK pieņemtajos "RVC saglabāšanas un aizsardzības noteikumos" un projekta piedāvājumos (piemēram, attiecībā uz jaunprojektējamās apbūves pieļaujamiem augstumiem, RVC un tā aizsardzības zonas sadalījumu u.c.). Tomēr jāpiezīmē, ka RVC SAP nepietiekami detalizēti risina plašās aizsardzības zonas apbūves un transporta organizācijas jautājumus. RAP - 95 paredzēja, ka centra darījumu un finanšu funkcija jaunajos apstākļos būs jauns un svarīgs ekonomikas veids, kas radīs lielu komerciestāžu, biroju, darījuma iestāžu telpu pieprasījumu. Šī jaunā, ļoti aktīvā ekonomikas nozare var radīt centrā ievērojamas izmaiņas, gan pozitīvas, gan negatīvas. Pieprasījums pēc modernām biroju telpām rada spiedienu, modernizējot kā vēsturisko apbūvi, tā arī ceļot jaunas ēkas, un vispirms jau tieši centra aizsardzības zonā (piemēram, Ķīpsalā, Klīversalā, Skanstes ielas rajonā u.c.). Bet tas var degradēt centra kultūrvēsturiskās vērtības, kā arī, izspiežot no dzīvojamām ēkām iedzīvotājus, noplicināt RVC vitalitāti. Attiecīgi attīstības plāns noteica, ka Rīgas centram ir jāpaliek kā jauktas dzīvojamās un darījuma ēku apbūves rajonam, tādēļ, veicinot esošo dzīvokļu uzlabošanu, tika atļauts pārvērst dzīvojamās ēkas citām vajadzībām tikai tad, ja tās

nav arhitektūras pieminekļi un, turklāt, saglabājot tajās ne mazāk kā 40 % dzīvokļu (RAP - 95 p. 7.8.1.).

Rīgas dome uzņēmās iniciatīvu noteikt arī juridiskus un ekonomiskus nosacījumus, lai saglabātu un attīstītu pilsētībūvniecisko pieminekļu zonas, īpaši pilsētas centru kā harmonisku kultūrvēsturisku vienību. Bija paredzēts, ka dome izskatīs iespēju piešķirt finansiālus atvieglojumus fiziskajām personām, kas uztur labā fiziskā un vēsturiskā stāvoklī viņa īpašumā esošos arhitektūras pieminekļus (RAP - 95 p. 6.2.6.), kas īpaši svarīgi attiecībā uz vēsturisko koka apbūvi, kā arī pilsētas centra apbūvi kopumā. Diemžēl, tas vēl netiek darīts. Un tādēļ arī saprotams, ka iedzīvotāju skaits pilsētas centrā samazinās ievērojami straujāk, nekā pilsētā kopumā; notiek daudzu ēku un bijušo dzīvokļu patvarīgas pārbūves gadījumi, bet atsevišķu koka ēku likteni izšķir joprojām nenoskaidrotu iemeslu ugunsgrēki.

4. Plānojuma struktūra un teritoriju izmantošana.

Respektējot Rīgas dabas vērtības un kultūrvēsturisko mantojumu RAP-95, viens no pamatuzdevumiem bija nodrošināt pilsētas fiziskās ilglaicīgās un ilgpējīgās attīstības strukturālo pamatu. Apzinoties, ka Rīgai, kuru Daugava sadala divās daļās, monocentriska struktūra nav piemērota, tika atbalstīta atsevišķu apakšcentru attīstība, - kā Daugavas labajā, tā kreisajā krastā. Tas pilnā mērā jāveicina abos Daugavas krastos kā vēsturiski izveidojušos rajonos, piemēram, Teikā, Sarkandaugavā, Vecmīgrāvī, Čiekurkalnā, Āgenskalnā, Bolderājā, tā padomju laikā būvēto dzīvojamo rajonu centros - Purvciemā, Juglā, Pļavniekos, Ķengaragā, Zolitūdē un Ziepiņiekalnā. Pagaidām tomēr visas aktivitātes tiek virzītas uz centru. Nākotnē jāstimulē minēto apakšcentru rašanās, pilsētas kā vienotas plānojuma sistēmas veidošanās, kas savstarpējās saistības realizē ar racionāli veidotu sabiedriskā transporta un sakaru tīklu, ieskaitot atsevišķu gājēju zonu (koridoru) veidošanu. Runa ir par centriem, apakšcentriem, ražošanas teritorijām, biroju grupējumiem, institūtu puduriem, to lielumu, izvietojumu, lomu, sakaru tīkliem. Šādi tiek veidots pamats plānojuma struktūrai. Vienota sistēma protams ir svarīga, bet tas nenozīmē, ka visam ir jābūt cieši koncentrētam arī fiziskā saskarē.

Jaunajā RAP - 2018.gadam viens no galvenajiem uzdevumiem un mērķiem būs tieši racionāla zemes un teritorijas izmantošana, pilsētībūvnieciskās struktūras attīstības priekšnoteikumi. Šie jautājumi piesaistīs lielāko uzmanību, un šī darba gala produkts ir zemes izmantošanas (lietošanas, apbūves) priekšlikumi un noteikumi (par plānojuma struktūras veidošanu un teritorijas zīmējuma pamatprincipiem sīkāk skat. arh.zin.mag. LAS GB. Andra Rozes izvērtējumu). Tiek ieteikts paturēt jaunajā RAP - 2018. Domes pilsētas politikas "formulējumus" un šos formulējumus skaidri iezīmēt kā Plāna neatņemamu sastāvdaļu. Plāna

izstrādāšanas procesā Dome jāinformē, ka tā apstiprināšana arī nozīmēs Domes politikas formulējumu pieņemšanu ar mērķi nodrošināt to konsekventu realizāciju paredzētajos termiņos. Bez tam, A.Roze, izmantojot Toronto pieredzi, vērš uzmanību uz pilsētas plānošanas komplekso būtību. Visa jaunā RAP - 2018. sadaļu integrācija ir ļoti svarīga un nozīmīga. Vienalga, kādā formātā, bet plašās kopsakarības ir jāuzsver katrā nodaļā. Tā, piemēram, ir ļoti svarīgi apvienot transporta politiku ar zemes izmantošanas jautājumiem vienā blokā, jo abi ir ļoti cieši saistīti. Īpaši svarīgi ir apbūves noteikumu sadaļā atsaukties uz plāna “politikas” daļu. Ar šodienas tehnoloģijām digitālā CD formātā iespējams apvienot visu plānu, tai skaitā arī detalizētu teritorijas zonējuma karti. Ļoti svarīga inovācija RAP-95 bija “jauktu izmantojumu” nozīmējumi - “jauktās dzīvojamās un darījumu, iestāžu teritorijas” un “jauktās ražošanas teritorijas”.

Plānošanas teorijā un praksē jau ilgāku laiku tika kritizēti plāni ar daudzām vienas izmantošanas zonām. Šādi zonējumi rada monotonas, monofunkciju vides, kurām nav kompleksā, interesantā, elastīgā un ilgtspējīgā vide, kas ir pilsētu vēsturiskiem centriem. Tādēļ tika pielietots “Jauktās dzīvojamās un darījumu iestāžu” zonējums pilsētas vēsturiskajā centrā, iespējamajos jaunajos centros un gar pilsētas maģistrālēm, kam pieguļ dzīvojamie rajoni. Tā tika mēģināts saglabāt Rīgas vēsturiskā centra gadu gaitā izveidoto komplekso pilsētvides aktivitāti un veicināt šādas vides veidošanos arī ārpus galvenā centra. Tomēr “Jauktās dzīvojamās un darījumu iestāžu teritorijas” zonējuma pielietošana praksē bija problemātiska, jo apbūves noteikumos netika iestrādātas prasības, kas novērstu dažu funkciju negatīvu nepieļaujamu mijiedarbību. Tā piemēram, ieeja un trepju tepla dzīvokļiem nedrīkst būt tā pati, kas nakts lokālam, medicīnas iestādei vai advokātu birojam. Nepieciešams arī noteikt standartus un noteikumus trokšņu līmenim, apgaismojumam, gaisa piesārņojumam, transporta intensitātei. Šos nosacījumus īpaši svarīgi ir ievērot pie jauktās izmantošanas, Skaidrs, ka jauktās izmantošanas zonas ir vēlamas un tās ir nepieciešams pielietot, it sevišķi pilsētas centrā un atsevišķo rajonu apakšcentros. Bet atļauto funkciju mijiedarbībai ir jāiestrādā īpaši apbūves noteikumi, kas palīdzētu novērst vides, ekonomikas vai sociālos funkciju konfliktus. Jauktas izmantošanas koncepts ir pielietojams arī dzīvojamajos rajonos, kur šodienas apbūves sablīvēšanās un zemes privatizācijas apstākļos - tādas funkcijas, kā skolas, bērnu dārzi, maza mēroga darījumu pakalpojumi, profesionāli biroji u.c ir vēlamas, bet arī attiecīgi kontrolējamas. Šādu funkciju kompleksu varētu saukt par “Dzīvojamo apkaimi”, kas jau automātiski nozīmētu vairākas savstarpēji atbalstošas funkcijas.

5. Pilsētas telpiskā kārtojuma jautājumi.

Rīgas kā lēzenas, Daugavas krastos izvietotas pilsētas struktūras veidošanās un teritorijas izmantošanas intensitāte un veidols visā pilnībā atspoguļojas pilsētas, īpaši - tās centra un Vecrīgas siluetā, kas labi uztverams, tuvojoties tam par Daugavas ūdensceļu, un kļuvis par plaši pazīstamu Rīgas pilsētas simbolu.

Izteiksmīgs un raksturīgs pilsētas siluets nodrošina labas vizuālās uztveres un orientēšanās iespējas sarežģītajā pilsētas telpiskajā vidē, veicina tās struktūras izpratni un atsevišķu to daļu sasaisti kopējā apbūves sistēmā.

RAP - 95 akcentē svarīgākos pilsētas struktūras un funkcionālos mezglus, atsevišķu zonu pieslēguma vietas pilsētas maģistrālēm un vizuālās uztveres asīm, nosaka akcentētas apbūves izvietojuma vietas Daugavas posmu asīs un maģistrāļu pieejās centram. Šeit jāņem vērā, ka Rīgas plānojuma struktūras un telpiskās kompozīcijas pamats ir, bija un būs Daugava, bet galvenā šķērsass - Brīvības iela, Kaļķu iela, Akmens tilts, Uzvaras bulvāris (posmā līdz Uzvaras laukumam) - ir nozīmīgākā RVC iekšējās struktūras un piemiņas akcentu (pieminekļu, t.sk. Brīvības pieminekļa) izvietojuma ass.

RVC SAP nosaka Vecrīgas silueta redzamības saglabāšanas virsuzdevumu. Skats uz Vecrīgu no tiltiem, iebraucot no lidostas puses par Kalnciema ielu un ar vilcienu no Jelgavas - Jūrmalas ir Rīgas lielākā vizuālā vērtība, ar izcilu kultūrvēsturisku nozīmi. Savukārt pilsētbūvnieciskā situācija, Daugavas kuģu ceļa pagriezieni un kreisā krasta centra uztveres galvenās asis rada labvēlīgus priekšnoteikumus jaunas Rīgas centra daļas veidošanai iepretim Vecrīgai - Āgenskalna līča tuvumā, Ķīpsalas dienviddaļā un Klīversalā, ar izteiksmīgu apbūves siluetu. Biroju ēka "Saules akmens" Preses nama tuvumā, paredzamā tipogrāfijas korpusa transformācija, kā arī jau izprojektētā Latvijas Nacionālās bibliotēkas jaunbūve Kuģu ielā un priekšlikumi Klīversalas apbūvei iezīmē iespēju šeit izbūvēt vēl vairākas 24 - 30 stāvu augstbūves.

Sakarā ar ierobežotajām teritoriju rezervēm RVC jaunajā RAP - 2018 jārezervē vietas nākotnē daudzu starpvalstu institūciju, valsts un pašvaldības funkcijām nepieciešamo iestāžu izvietojumam RVC aizsardzības zonā, citās centram tuvās pilsētbūvnieciski nozīmīgās vietās (pie Uzvaras parka Hermaņa ielā, Lucavsalā, Andrejsalā u.c.), kā arī atsevišķu rajonu apakšcentros (piemēram, Juglā, Rumbulā u.c.). Pilsētas telpiskās kompozīcijas vadlīnijas, jaunprojektējamās apbūves silueta grupas ar iecerētām latviskas mentalitātes metaforām, saistībā ar pilsētas nozīmīgākajiem lielceļiem un raksturīgākajiem skatpunktiem uz šiem apbūves akcentiem jau bija noteiktas RAP - 95 un būtībā šādai pieejai nebūtu jāmainās (p.10.8.).

Jaunajā RAP - 2018. jānodrošina mērķtiecīga pilsētas lielceļu ainavu scenāriju veidošana, radiālo bulvāru un ielu, piemēram, Vienības gatves, Jūrmalas gatves, Brīvības, Deglava, Lielirbes, Maskavas ielu ievadu "pilsētas vārtu" akcentēšana, kas rada pirmo iespaidu par pilsētu, tajā iebraucot.

S. Grava gan aizrāda, ka pie mums vēl pastāv dīvains uzskats, ka lielpilsētas vispārējo ainavu var veidot kā trīsdimensiju kompozīciju. ASV pieredze rāda, ka dažādu ekonomisko un politisko sfēru ietekmē rodas augstceltnes un to grupējumi, kuru izvietojumus ir grūti paredzēt. Tomēr šķiet, ka pie konsekventas akceptēto un publiski pieņemto plānojuma projektu un apbūves noteikumu (vietējo saistošo noteikumu, respektīvi likuma) respektēšanas izšķirošā tomēr ir pašvaldības politika, nevis zemes īpašnieks, investors vai attīstītāju merkantīlās intereses. Jo īpaši - Rīgas - kā izteikti lēzenas, no attāluma pāri daudziem ūdensklajumiem (Rīgas jūras līča, Daugavas, Ķīšezera, Juglas ezera) labi redzamas pilsētas ar izteiktu Vecrīgas un tās jaunā centra siluetu, gadījumā.

Ar šādu stingru pilsētībūvniecisko prasību ievērošanu mūsu Rīga varētu nodrošināt savas unikālās izteiksmības, savdabības un atpazīstamības saglabāšanu - arī Eiropas Savienībā vēl tālākā nākotnē.

6. Transporta jautājumi.

Transports ir viens no svarīgākajiem pilsētas infrastruktūras elementiem, kas nodrošina tās pastāvēšanu, dzīvotspēju un iedzīvotāju ikdienas vajadzības. Rīgā pēdējo desmit gadu laikā problēmas ir kļuvušas skarbākas, un tendences, kas ir vērojamas visās citās pasaules pilsētās, ir skaidri redzamas Rīgā. Automobilizācija ir augusi straujāk kā tas bija paredzēts, un turpina to darīt. Sabiedriskā transporta apkalpe turas apbrīnojami labi, bet pasažieru skaits samazinās. RAP - 95. analīzes un ieteikumi balstījās galvenokārt uz vispārīgiem novērojumiem, iespaidiem un atsevišķiem profesionāliem slēdzieniem. Līdz šim nekādas graujošas kļūdas nav pieļautas, bet šajā laikā arī nav paveikti nekādi nozīmīgi šīs infrastruktūras uzlabojumi, lielākā daļa "balto plankumu" ir palikuši. Ir pienācis laiks nostādīt Rīgas transporta plānus uz "zinātniskiem" pamatiem - kā jau tas tiek darīts ilgāku laiku citās attīstītās pilsētās. Jaunajā RAP - 2018. būs vajadzīga daudz detalizētāka un pareizāka transporta, vispirms jau sabiedriskā transporta apkalpes sistēmas izveidošana (kopā ar atbildīgajām aģentūrām):

- 1) Nepārprotami uzsverams, ka tramvajs vai vieglais pilsētas dzelzceļš (*light rail transit, LRT*) ir visas pilsētas transporta mugurkauls. Tā tīkls būtu jāveido kā kopēja sistēma ar pēc iespējas pilnīgu pilsētas teritoriālo pārklājumu.

- 2) Pienācis laiks apskatīt piepilsētas dzelzceļa apkalpi (*regional rail, S-Bahn*) kā transporta veidu, kas varēs saturēt kopā visu Lielrīgas teritoriju. Satelītu centru dzīvotspēja ir atkarīga no šādām iespējām.
- 3) Jāveido lietderīgas un racionālas pieved-un-izdales apkalpes sistēmas, kas atbalsta abas augšminētās, ieskaitot *park-and-ride* dažādos novietojumos.
- 4) Pieredze Rīgā un daudzās citās pilsētās rāda, ka mikrobusi ir sabiedriskā transporta veids, kas vislabāk spēj apmierināt lietotāja prasības un ir visdaudzsološākais nākotnes situācijās. Vienīgi jānodrošina racionāls to maršrutizācijas un izvietojuma tīkls. Sakarā ar straujo automobilizācijas līmeņa pieaugumu, vajadzēs revidēt attieksmi pret vieglajām automašīnām, īpaši Vecrīgā un lielākajā centra daļā. Tas ir tieši saistīts ar automašīnu stāvvietu, novietņu un garāžu racionālu un pieļaujamu izvietojumu. Būs jāatrod spēkratiem pareizā loma 21.gadsimta pilsētā, īpaši tās centrālajā daļā. Skaidrs, ka Rīgas centra satiksmes kontroles atslēga būs stāvvietu politika. Šis darbs prasīs lielu atbildību un uzmanību, jo sekas būs nopietnas un daudziem “svarīgiem” cilvēkiem profesionāļu ieteiktie risinājumi nepatiks.

Lielākās bažas par RAP - 95 integritāti un uzticēšanos tam rodas attiecībā pret notikumiem pēdējos gados tieši ceļu tīklu veidošanas laukā. Šeit atsevišķas lietas notiek, bet ir iespaids, ka pilsētu vadītāji, ierēdņi un domnieki izvēlējušies “ad hoc” pieeju, un pieņem lēmumus pēc tā brīža ieskatiem. Spilgtākais piemērs ir Dienvidu tilts, kura celtniecība jau it kā ir iesākta. Šāds priekšlikums bija redzams 1995.gada plānā, bet ar attālu prioritāti. Pētījumiem, analīzēm un ekonomiskajam pamatojumam par ļoti vajadzīgo, bet grūto Daugavas Ziemeļu krustojumu netiek pievērsta vajadzīgā uzmanība. Pašlaik presē ir daudz rakstu par pilsētas ceļu programmu saistībā ar mēģinājumiem gūt kapitāllīdzekļus no ES, par Dienvidu tilta būvniecības, finansēšanas un apsaimniekošanas lietām. Tomēr nav skaidrs, no kā šī programma sastāv un kāds ir izvēlētais projekta pamatojums. Nepieciešams pēc iespējas ātri sasaistīt šos pasākumus ar kompleksu ilgtermiņa plānošanas procesu Rīgas un piepilsētas līmenī (sīkāk par šiem jautājumiem skatīt Ph.Dr.Sigurda Gravas pārskatu par RAP - 95.).

7. Secinājumi un ieteikumi

Veiktā RAP - 95. izpēte un tā realizācijas analīze parāda, ka sabiedrībā plaši izvērstā diskusija par Rīgas apbūves problēmām ir saistīta nevis ar šī plāna nepilnībām vai kļūdām saturā, bet gan vairāk ar mērķtiecīgas rīcības trūkumu tā iedzīvināšanā.

Jāatzīst, ka reti kāds ir lasījis RAP-95., un grūti ir atrast cilvēkus, kas domātu, ka tam ir kāda noteicoša nozīme pilsētas dzīvē. Nepastāv uzskats, ka tas nosaka Rīgas nākotni. Politiski Attīstības plānu nepiemin un nenorāda, ka tas atspoguļotu arī viņu domas. Būvētāji to

ignorē, un arhitekti pildot pasūtītāja uzdevumus, aizmirst šīs prasības pie pirmās izdevības. Pat pilsētas un valsts ierēdņi neizrāda pārāk lielu centību, lai šos nosacījumus respektētu. Prese ir tikpat kā aizmirsusi plāna eksistenci un šķiet īsti neizprot tā lomu. Varētu pat teikt, ka visi nesen notikušie strīdi un pirkstu rādīšana par nepareizi vadītiem apbūves projektiem (piemēram, “Saules akmens”, “Centra nams” Citadelē utt.) nebūtu notikusi, ja visi spriedēji būtu lasījuši un ņēmuši nopietni pastāvošos noteikumus, ieskaitot RAP -95. Bieži investori RAP -95. un Apbūves noteikumus sāka uzskatīt par nevēlamu šķērslī un spiediens tika vērsts uz Rīgas Domes attīstības komiteju un pieņemtie lēmumi tika stipri politizēti.

Cerēsim, ka racionalitāte uzvarēs un pilsēta zels, sekojot RAP - 2018. saprātīgām vadlīnijām. Atsaucīgas, lietderīgas apbūves un apkalpes sistēmas var veidot tikai tad, kad ir ticama informācija par nākotnes pieprasījumu ģeogrāfiju. “Pilsētu un zemju attīstītāji jūtas droši tikai tad, ja viņi zina, kas notiks nākotnē viņu īpašumu tuvumā, ja var paļauties uz sakarīgu pašvaldības darbību. Jācer, ka arī Rīgā šis laiks vairs nav tālu, kad pilnībā valdīs likums un lietas nebūs atkarīgas no subjektīvām un individuālām noteikumu interpretācijām. Ir tiešām neērti, ka 21.gs. sākumā ir vēl jāatkārto šādas acīmredzamas patiesības “, atzīmē S. Grava.

Īpaši jāpieskaras RAP - 95. noteiktajai attīstības plāna grozīšanas kārtībai (15.nodaļa). Šī nodaļa tika ievietota plānā, lai palīdzētu tā ikdienas pielietošanā. Plāna autori apzinājās, ka ikdienas attīstības gaitā Plānam būs nepieciešami attiecīgi grozījumi un papildinājumi, jo Plāns bija uzskatīts, kā pilsētībūvnieciskās dokumentācijas pirmā kārta, kurai sekos tālāka tā detalizācija. Bija paredzēts, ka Dome izstrādās detalizētu procedūru un instrukcijas Attīstības plāna grozījumu ierosināšanai, izstrādāšanai, izvērtēšanai un pieņemšanai vai noraidīšanai (p. 15.1). Diemžēl, tas netika izdarīts. Bet praksē sāka izmantot šajā nodaļā neveikli formulēto norādi, ka “izmaiņas, kuras nav būtiskas un skar tikai vietēju plānojuma organizācijas izmaiņu vai interpretāciju” var izdarīt ar pilsētas Domes Attīstības komitejas lēmumu. Tādā veidā Attīstības komitejai bija iespēja pieņemt lēmumus arī par būtiskiem Plāna grozījumiem (jo “būtiskuma” robežas nebija noteiktas), faktiski pretlikumīgi apejot Ministru kabineta Teritoriālpārveidošanas noteikumos paredzēto vispārējo kārtību. Ieteikums atļaut “precizējumu” (nebūtisku izmaiņu) kā izņēmumu, bija domāts lai nodrošinātu elastīgumu plānošanas procesā. Tas bija modelēts laikā, kad Latvijas plānošanas likums vēl nebija pārbaudīts praksē. Šodien, zinot kā “precizējuma” ideja tika iztulkota, jāvērtē šis elastības ieviešanas mēģinājums par neveiksmīgu un no tā jāatsakās. RAP - 2018 autoriem būtu jāmeklē kāds cits veids, kā likumīgi atrast elastīgāku plāna detalizācijas un precizēšanas veidu, nekā Detaļplāna izstrādi. Pie kam, detaļplānojumu pasūtītājam parasti vajadzētu būt pašvaldībai, nevis zemes

gabala apbūvē ieinteresētai juridiskai vai fiziskai personai (sīkāk RAP - 95 vērtējumu un ieteikumus RAP - 2018 izstrādei skatīt arh. zin.maģ., LAS GB Andra Rozes izvērtējumā).

Nobeigumā jāatzīmē, ka Rīgas pilsētas augstvērtīgā vides kvalitāte, kuras dēļ tās vēsturiskais centrs ir kļuvis par pasaules kultūras mantojuma vietu ar plašu tai pieguļošu “buferzonu”, ir tapusi, pateicoties tikai un vienīgi stingrai un konsekventai precīzu Rīgas būvnoteikumu ievērošanai. Tāpēc, domājams, ka, lai uzceltu, piemēram, jaunu ēku perimetrāli apbūvēta esoša kvartāla vēl brīvā zemesgabalā, ne vienmēr ir nepieciešams speciāls visa kvartāla detālpārplānojums. Ja šāda jaunbūve ar savu funkciju vai apjomu neizsauc acīmredzami nozīmīgas izmaiņas kvartāla nodrošinājumā ar inženiertehniskajām komunikācijām, kā arī citos infrastruktūras elementos, tad vides kvalitātes nodrošināšanai pilnīgi pietiekama ir attīstības plāna pamatprincipu, būvnoteikumu un normatīvu ievērošana.

Jaunais RAP - 2018 jāizstrādā kā loģisks spēkā esošā Attīstības plāna turpinājums ar papildinājumiem (t.sk. - RVC SAP) un korekcijām, bet noteikti - ciešā saistībā ar Rīgai pieguļošo kaimiņpagastu kopējo plānošanas interešu teritoriju, pierīgas Rīgai piederošo mežu masīvu izmantošanas un transporta organizācijas plānojumu. Ir jāapzinās, ka mūsu dinamiskajā laikmetā pilsētas administratīvās robežas ir vairāk tikai juridisks, nevis apbūves plānojuma, telpiskās un funkcionālās vides organizācijas principus noteicošs faktors. Atbilstoši dotajam uzdevumam, RAP - 2018 pamatplāns jāizstrādā mērogā 1 : 10 000, sniedzot arī pašreizējās pilsētas teritorijas funkcionālās izmantošanas plānojumu, salīdzinājumā ar RAP - 95 noteikto (paredzēto) perspektīvo teritorijas izmantošanu, lai skaidri nofiksētu pēdējo desmit gadu laikā pieļautās un notikušās izmaiņas.

Gunārs Asaris

Dr.arch., asoc. profesors

30.10.2004.

1. darba redakcija

2004. gada 30.

augustā

PĀRSKATS PAR RĪGAS ATTĪSTĪBAS PLĀNU, 1995.-2005.g

Sigurds Grava

Līgums Nr. DA-04-253-Li

Vai Rīga ir šodien labāka pilsēta, kāda tā bija pirms desmit gadiem, kad pieņēma Attīstības plānu? Noteikti un nepārprotami JA, bet būtu grūti apgalvot ka nozīmīga daļa no šīs uzlabošanās ir Plāna nopelns. Rīga tagad ir pilsēta ar iespaidīgu vitalitāti, kas atrodama galvenokārt komerciālajā sektorā; ar augstu kultūras sniegumu; un ar pienācīgu redzamību pāri Latvijas robežām. Rīga sāk jau atkal izskatīties pēc Eiropas pilsētas (gandrīz).

Vispārēji novērojumi

Bet, ja ārzemju tūristi redz mazāk problēmas kā iepriekš, daudzi pilsētas iedzīvotāji saskaras ar nopietnām grūtībām ik dienas, un dažādas apkalpes sistēmas vēl nedarbojas apmierinošā līmenī. Lielākā daļa no problēmām, kas tika identificētas 1995. gada dokumentā, vēl joprojām eksistē – varbūt galvenokārt kapitālieguldījumu šaurības dēļ – bet ir arī parādījušās jaunas. Desmit gadus vēlāk situācija ir krietni mainījusies, un iemesli tam būtu sekojošie:

- Iedzīvotāju prasības un gaidas ir pieaugušas. Neviens vairs nesalīdzina dzīves kvalitāti Rīgā ar Padomju Savienības caurmēru, bet gan ar to kas valda Skandināvijā un Rietumeiropā. Brīvā informācijas plūsma un personīgie ceļojumi pasvīturo vēl pastāvošo starpību.
- Redzamākie jaunie elementi Rīgas ainavā ir komerciālie pasākumi. Tie veidojās it kā bez jebkādiem ierobežojumiem, un, kaut gan šāda attīstība ir visumā apsveicama,

daudzie lielveikali pārāk nestiprina pilsētas ekonomisko pamatbāzi. (Jaunu darba vietu skaits ir ierobežots, pievienotā vērtība ir maza, pastāvošās struktūras ir dislocētas, un tie nav pieejami lielai iedzīvotāju daļai.) Šī tendence tomēr nav apturama, un ar to būs nopietni jārēķinās nākošā plāna periodā.

- Vēl vienmēr valda „Mežonīgo rietumu” sindroms – katrs kovbojs plēš ko viņš var, un tas ar lielāko šujamo parasti vinnē. Korupcija nebūt nav vēl izskausta, un tas nav nekāds noslēpums ne iekšēji nedz ārēji. Labās ziņas ir ka publika netikai saprot šo problēmu, bet sāk jau pieprasīt labojumus (gan vēl ne pietiekoši skaļi). Tas nav tikai ētikas jautājums, bet arī praktisks stāvoklis, jo daudzi potenciāli ārzemju ieguldītāji domā, ka Rīga *is not a good place in which to do business*.
- Rietumu valstīs ir radušās daudzas ne-valstiskas organizācijas (*non-government organizations, NGOs*), kas ir guvušas lielu nozīmi un pat neatkarīgu spēku. Tās pārstāv netikai specifiskus sektorus, bet jo bieži darbojas kā uzraudzītāji un sabiedrisko interešu aizstāvji, ieskaitot vispārēju plānošanu un specifiskus projektus. Rīgā šāds efektīgs kontroles mehānisms vēl trūkst.
- Rīga, tāpat kā visas citas pilsētas pasaulē kas pašreiz ir vitālas, stāv uz sliekšņa no viena urbanistiskā perioda uz nākošo: no tradicionāli industriālas pilsētas uz pēc-industriālas (*Post-Industrial*) izplestu aglomerāciju. Tas rada strukturālas, bet neizbēgamas, pārmaiņas, ko Rīgā bieži uzskata par bīstamu un apkarojamu parādību. Nākošam plānam būs nopietni un pārdomāti jācinās ar šo jautājumu.
- Automobilizācija un jauni vienģimeņu māju rajoni bija paredzami jau pirms desmit gadiem, bet, tagad kad tie ir klāt, rezultāti un tālākās sekas ir skaidri redzamas arī plašākai publikai. Rīgas administratīvās robežas nav mainījušās, bet *de facto* pilsētas iespaida teritorija ir augusi vareni.

Atgriežoties pie 1995. g. plāna, un skatoties uz Rīgas attīstību pēdējos desmit gados, jānāk pie slēdziena, ka plāns nekādu taustāmu iespaidu nav atstājis. Valda oportūnisms. Galvenās privāti celtās būves atrodas vietās kuras īpašnieki ir atraduši par sev piemērotām (t.i., ienesīgām). Tas nav nekas neparasts valstīs zem brīvā tirgus iespaida, bet pat ASV var parasti atrast ietekmīgas zemes attīstīšanas kontroles (vai nu zonēšanas likums vai citas

vides regulācijas). Publiskie kapitālieguldījumi Rīgā šinī laika sprīdī, cik nu to ir, ir izvietoti kā nu tas bija izdevīgi katrā atsevišķā gadījumā. Ja ir kādi piemēri, kur jaunas iekārtas ir sekojošas plāna norādījumiem, tad tās nav redzamas no tālienes un varbūt ir tikai sagādīšanās.

Nākošais secinājums tomēr ir, ka vaina šeit nav meklējama 1995. g. plāna saturā, bet gan tā iedzīvināšanā. Diemžēl jāatzīst, ka šis dokuments nav daļa no Rīgas dzīves. Reti kāds to ir lasījis, un ir grūti atrast cilvēkus, kas domātu ka tam ir kāda noteicoša nozīme. Nepastāv uzskats, ka tas paredz Rīgas nākotni. Politiski Attīstības plānu nepiemin un nenorāda ka tas atspoguļotu viņu domas. Būvētāji to ignorē pilnīgi, un arhitekti aizmirst tā prasības pie pirmās izdevības. Pat pilsētas un valsts ierēdņi neizrāda pārāk lielu centību, lai to nosacījumus izpildītu. Prese ir tikpat kā pilnīgi aizmirsusi plāna eksistenci un laikam nesaprot tā lomu. Varētu pat teikt, ka visa rinda nesen notikušie strīdi un pirkstu rādīšana par nepareizi vadītiem apbūves projektiem nebūtu notikusi, ja visi dalībnieki būtu lasījuši un ņēmuši nopietni pastāvošos noteikumus, ieskaitot Attīstības plānu.

Vai šādā situācijā ir vērts pūlēties ar nākošo plānu?

Ir gan, jo vienmēr ir jācer, ka racionalitāte uzvarēs, un ka pilsēta zels sekojot saprātīgām vadlīnijām. Atsaucīgas un lietderīgas (un līdzekļu-ietaupīgas) apkalpes sistēmas var veidot tikai tad ja ir ticama informācija par nākotnes pieprasījumu ģeogrāfiju. Zemes attīstītāji jūtas droši tikai tad ja viņi zina kas notiks nākotnē viņu īpašumu tuvumā un ja viņi var paļauties uz pašvaldības darbību un politiku. Jācer, ka arī Rīgā laiks nav vairs tālu, kad pilnīgi valdīs likums (*rule of law*), un lietas neatkarāsies no individuālām noteikumu interpretācijām. [Ir tiešām neērti, ka 21.gs. sākumā ir vēl jāatkārto šādas acīmredzamas patiesības.]

Specifiskas piezīmes

Ievads

Atzīme par tā laika neziņu, kā Rīga veidosies tālāk pārmaiņu perioda sākumā, bija vietā.

Ņemot to vērā, tagad būtu lietderīgi parādīt uz kartes visus apbūves projektus kas ir paveikti pēdējā dekādē. Domāju, ka tas parādīs nopietnas maiņas pilsētas struktūrā.

Šoreiz „baltie laukumi” nebūs vairs pieņemami.

Pamatprincipi un nākotnes vīzija

Viss kas tika teikts tad ir vēl spēkā, bet tagad nāk klāt Eiropas dimensija. Latvijas iekļaušana Eiropas Savienībā un NATO, kā arī UNESCO *World Heritage Site* uzliek zināmu atbildību un jaunas prasības. Varbūt galvenais mērķis Rīgai nākošā plāna periodā ir īsteni atgūt savu vietu starp Eiropas pilsētām -- būt redzamam centram šinī darbību un sakaru tīklā un mēģināt sasniegt attiecīgus dzīves un apkalpes līmeņus.

Attīstības mērķi (16. lpp.)

Visi punkti ir vietā, bet šeit ir jūtama vispārēja pieeja, ka lietas jāuzlabo pašreizējās fiziskās struktūras un administratīvo robežu ietvaros. Būtu vajadzība analizēt dažādus teritoriālus alternatīvus – vairāki centri, zemāks blīvums, plašāka telpa.

Rīgas saiknes

Kā jau tika minēts, būtu jāpiegriež lielāka vērība Eiropas (un it īpaši Baltijas juras telpas) savienojumiem.

Kā to rāda pieredze pēdējos gados, lietderīga sadarbība un koordinēta plānošana starp kaimiņu pašvaldībām ir gaužam grūti pasākumi. Kā tas ir daudzās citās zemēs kur attīstības kontroles ir pašvaldību atbildība, brīvprātīgs savstarpējs atbalsts ir reti redzams, un suverenitāte tiek sargāta par katru cenu. Tā kā ir paredzama ievērojama Rīgas *de facto* teritorijas izplešanās, racionāls rajona jeb reģiona plāns gūst kritisku nozīmi. Lai Dižrīga varētu efektīgi darboties nākotnē, šis jautājums ir jāatrisina – kaut vai valsts valdības līmenī. Dialogi vien nedod neko vairāk kā viltus cerības. Var nonākt līdzīgā stāvoklī kā Lielņujorka,

kas sastāv no 2400 atsevišķām administratīvām vienībām – tādējādi radot berzes un izšķiežot līdzekļus.

Ļoti svarīgs apstāklis, kas it kā ir pilnīgi aizmirsts, ir fakts, ka Rīgas pilsētai pieder lielas mežu platības ārpus tās robežām. Šeit ir milzu iespējas veidot plānu, kas apkalpo iedzīvotājus, bet arī pasargā ekoloģisko vidi, ietverot plašas teritorijas. (Kā to darīja Stokholma.)

Iedzīvotāji

Šinī sektorā slēpjas būtiski plāna noteicēji: teritoriju apbūve un apkalpes sistēmu dimensijas atkarājās galvenokārt no pieprasījuma lieluma, t.i., lietotāju un iedzīvotāju skaita. Pašreizējā problēma ir dziļa, un tendences nevar noslēpt. Vienā pusē ir demogrāfi (ieskaitot tos kas analizē pasaules un Eiropas paredzamos notikumus), un otrā pusē ir Rīgas vadītāji, kas nevēlas redzēt sarūkošu pilsētu. Ieteikums, kas prasa pārrunas, lai rastu kompromisu bet nenostādītu plānu uz vājiem pamatiem, ir pielietot vairākus scenārijus ar augstākām un zemākām iedzīvotāju skaita prognozēm (neuzdodot obligāti gadus, kad šie skaitļi tiks sasniegti). Tas dotu nepārtrauktu pārvaldības mehānismu aktīvai attīstības vadīšanai, sākt atsevišķus projektus tad kad pieprasījums tuvojās esošās apkalpes robežām.

Daudzām pilsētām, it sevišķi Eiropā, būs jāmacās kā veidot savu attīstību un labiekārtu ar samazinātu lietotāju skaitu, kuriem tomēr būs augstākas kvalitātes prasības. Ja arī mēs negribam teikt *small is beautiful*, tad Rīga varbūt var veidot savu tēlu kā „maza lielpilsēta,” kas izceļas ar savu sakaru/ starpnieka lomu un kultūras līmeni.

Atmosfēras aizsardzība

Šī sektora analīzes process jau pirms 10 gadiem, bet it sevišķi šodien, ir sasniedzis augstu zinātnisku līmeni. Tas iekļauj diezgan uzticamu saprašanu par piesārņošanas cēloņiem un rezultātiem, dažādus simulācijas modeļus, un pieredzi ar uzlabošanas programmām. Rīgas gaisa situācija ir veselībai bīstama, un Latvijā ir daži cilvēki kas pārzin šo lauku, bet informācija kas parādās dokumentos un kas sasniedz publiku ir joprojām primitīva.

Zemju izmantošana

Attīstības plānu galvenā viela un saturs ir zemes izmantošana. Šis sektors piesaista lielāko uzmanību, un centrālais gala produkts ir zemes lietošanas priekšlikumi un nosacījumi. Par šo jautājumu, galvenokārt dažādu rajonu izvietojumu un blīvumu, ir atrodami diezgan daudz teorētiski apsvērumi un ir, protams, neskaitāmi praktiski piemēri. Interesantākā daļa ir dažādu iespējamu variantu izvērtēšana, lai atrastu piemērotāko „audumu” savai pilsētai.

Kādēļ šī nodaļa ir tik īsa 1995.g. plānā?

Dabas pamatne

Šī informācija noteikti ir jāpapildina ar pilsētu mežu inventūru ārpus robežām.

Nekas nav teikts par mazu parku ekoloģisko un sabiedrisko nozīmi blīvi apbūvētos rajonos.

Ģimenes dārziņi

Šinī nozarē iepriekšējā politika vairāk neder. Cilvēku, kas grib rakņāties pa zemi pilsētas teritorijā paliek arvien mazāk, bet šāda nodarbība varbūt ir jāatbalsta. Pieredze Rīgā un citās pilsētās tomēr rāda, ka iedalīšana nedrīkst būt īslaicīga – ja dārzkopji zaudē savas tiesības, viņi kļūst skaļi nelaimīgi.

Pilsētībūvniecības pieminekļi

Starplaikā, protams, UNESCO nozīmējums ir gūts. Bet – kā to paruna saka – esi uzmanīgs, ko tu prasi, jo varbūt tu to dabūsi! Pēc manām domām, iekļautā teritorija ir pa lielu. Daudzi kvartāli satur ne vēsturiski ievērojamas celtnes, bet gan tikai vecas un nolaistas ēkas. Nav loģiski aizstāvēt šādu pilsētas ainavu. Šī varbūt nav problēma vispārējā skatījumā, bet tā rada praktiskas grūtības, jo Vēsturiskā Centra plānam ir jāatrod programmas, kas pasargā šo vidi (kas nebūt nav patīkama gar rajona malām), pienācīgi to apsaimnieko (kādam nolūkam?), un tādējādi iesaldē ēkas un to izmantošanu veidā, kas vairāk nedarbojas.

Kaut gan šis nav Attīstības plāna bet gan RVC plāna uzdevums, situācija ir labs atbalsts secinājumam, ka Rīgas pilsētai nav lietderīga un efektīga pieminekļu aizsardzības politika. No vienas puses ir aktīvi aizsargātāji, kas mēģina paturēt ikvienu celtni kas ir sasniegusi zināmu vecumu, bet no otras puses valdībai un pašvaldībai nav nedz iedarbīgas programmas

(finansiāls atbalsts) ne skaidri norādījumi kā šīs ēkas vislabāk izmantot. Pašreiz to likteni parasti izšķir „negadījuma” ugunsgrēki.

Nav šaubu, ka Rīgas vēsturiskās bagātības ir jā saglabā, bet, varbūt tādēļ ko to ir tik daudz un iepriekšējos periodos programmas bija vājas, jācer, ka Attīstības plāna ietvaros būs iespēja izveidot racionālu pieeju.

Ekonomika

Iedzīvotāju labklājība un pilsētas attīstības spējas atkarājās galvenokārt no ekonomiskās bāzes jaudas. Bet tas nav sektors, ko var attīstīt tikai ar labu gribu un gudru plānu. Lietas atkarājās no tirgus vajadzībām un ārējiem iespaidiem. Ja ne globālā, tad katrā ziņā Eiropas ekonomika būs noteicošais faktors – par cik Latvija spēs piedalīties šinī lielajā arēnā. Rīgas pilsēta varēs zināmās instancēs atbalstīt pozitīvas tendences, ja būs skaidrs kuri ir auglīgākie virzieni un iedarbīgākās programmas. Šo novērojumu nodoms ir tikai pasvītrot uzmanīgas un pilnīgas ekonomikas analīzes nepieciešamību Attīstības plāna ietvaros, ar nevainojamu profesionālu kompetenci. 1995. gadā situācija bija vēl pārāk neskaidra, lai nospraustu vadlīnijas. Piemēram, kas būtu īsti jādara, lai pievilktu augsta līmeņa tehnoloģijas rūpniecības, ko vēlās visas vietas.

Centra darījumi un finanses

„Vēlēšanās” attiecībā pret centra nākotnes lomu un sastāvu neko daudz nedod, un salīdzinājumi ar citām pilsētām nebūt nenosaka kas notiks Rīgā. Kā tas tika minēts iepriekš sakarā ar pašreizējām pilsētu strukturālām pārmaiņām, centra situācija varētu būt sākuma punkts tālejošai un radošai apskatei par pilsētas un rajona formu un mezglu izvietojumu.

Rūpniecība

Kopā ar augšminēto ekonomisko pārskatu, rūpniecības sektors prasa īpašu uzmanību. Tendences, kas ir parādījušās, nebūt nesakrīt ar to ko pilsētas tēvi vēlētos. Kāda loma ražošanas iekārtām ir sagaidāma Rīgā vai tās apkārtnē? Atbildes var būt sāpīgas. Zīmējums 7.1 ir gaužam novecojies.

Iedzīvotāju apkalpe

Lielākās pārmaiņas pēdējos 10 gados varbūt ir atrodamas tieši šajā sektorā. Tas ir jāsaista ar atziņu, ka nekāda plānošana šeit nav bijusi, un iedzīvotāju mobilitāte ir svarīgāks faktors nekā ģeogrāfiski racionāls veikalu izvietojums. Jautājums tagad ir vai atstāt šo attīstību pašplūsmei, dodot tikai vispārējus noteikumus par to novietošanu – kā tas, piemēram, tiek darīts ASV. Tas arī nozīmē, ka veikalu īpašnieki nepārtraukti mainīsies, būs vienmēr par daudz tādas platības, un būs regulāri redzamas tukšas telpas. Lai mēģināt šo sektoru pozitīvi pārvaldīt, vajadzētu izveidot dotāciju un palīdzību programmas, kas ne pilsētai ne valstij nebūs pa spēkam.

Lielie Rīgas tirgi vēl ir joprojām apvīsti ar nostalgiju. Nav vērts par šo jautājumu tērēt laiku, jo tie mirs dabīgā nāvē tā kā tā.

Pilsētas struktūra

„Zaļā un zilā” sistēma ir briljanta koncepcija, kas prasa tālāku attīstību un uzsvaru. Protams, ejot tāli pāri esošām Rīgas robežām. Viss cits tomēr ir jāpārdomā no jauna, ka jau tas ir minēts iepriekš vairākas reizes. Pasaule nav vairāk tāda kāda tā bija, un attīstības veidi ir arī mainījušies. Sāksim analīzi ar pašreizējām tendencēm, un tad mēģināsim virzīt notikumus pareizās gultnēs. Ir runa atkal par centriem, apakšcentriem, ražošanas teritorijām, biroju grupējumiem, institūtu puduriem, uc. – to lielumu, novietojumu, lomu, sakaru tīkliem, utt. Šeit jāveido plāna pamati. „Vienota sistēma,” protams, ir svarīga, bet tas nenozīmē, ka visam jābūt cieši koncentrētam un fiziskā saskarē.

Telpiskā kompozīcija

Rīgā vēl vienmēr pastāv dīvainais un aizkustinošais uzskats, ka lielpilsētas vispārējo ainavu var veidot kā trīsdimensiālu kompozīciju. Vai ir kāds piemērs, kur tas būtu paveikts ar nodomu? Būtisku ekonomisku un politisku spēku rezultātā rodas augstceltnes un to grupējumi, kas vizuāliem ekspertiem vai nu patīk vai nē: Viduslaika baznīcas torņi, Kolhoznieku nams, TV tornis, Latvijas viesnīca, Saules akmens, utt. Ja mēs Vecrīgas siluetu pasargāsim (*picture card photo opportunity*), tad būs labi.

Kaimiņu kopējās plānošanas intereses

Atkārtojums – šeit ir Rīgas plānošanas Achilija papēdis. Kuri no 90-91. lpp. uzskaitītiem uzdevumiem ir sekmīgi paveikti?

Transports

Kā mēs visi zinām, desmit gadu laikā problēmas ir kļuvušas skarbākas, un tendences, kas ir vērojamas visās citās pasaules pilsētās, ir tagad skaidri redzamas Rīgā. Automobilizācija ir augusi vairāk kā tas bija paredzēts, un turpina to darīt. Sabiedriskā transporta apkalpe turas apbrīnojami labi, bet pasažieru skaits samazinās. Nav redzami un nav paveikti nekādi nozīmīgi infrastruktūras uzlabojumi.

Analīzes un ieteikumi 1995.gadā balstījās galvenokārt uz novērojumiem, iespaidiem un profesionāliem slēdzieniem. Nekādas īsti graužošanas kļūdas varbūt netika pielaistas, bet baltie plankumi palika. Laiks ir pienācis nostādīt Rīgas transporta plānus uz „zinātniskiem” pamatiem – kā tas jau tiek darīts ilgāku laiku citās attīstītās pilsētās. Ir divi lietderīgi instrumenti:

- Satiksmes plūsmas simulācijas modeļi, kas atļauj katru priekšlikumu pārbaudīt ar datora aprēķinu vai tas dos pieņemamus un pozitīvus rezultātus. Šinī sektorā ziņas ir labas, jo EMME 2 modelis tiek veidots, un ir apgalvots, ka tas darbojas. [Vēl gan nav redzēti tieši rezultāti aprakstot īstas situācijas.] Kaut gan šis modelis nav tik detalizēts kā tas varētu būt un tam trūkst sabiedriskā transporta komponents, jāsapaida ka tas radīs uzticamu procesu. Pieņemot, ka būs iespējama cieša savstarpēja darbība (*interactive*) starp modelētājiem un plānotājiem, un ka datora atbildes nāks veikli.
- Lielās pilsētās, kur ir attiecīgi likumi un noteikumi, parasti noteicošos apstākļus definē gaisa piesārņošanas kontroles. Diezgan komplicēts process uzrāda kāda ir sagaidāmā situācija nākotnē attiecībā pret visām kaitīgajām vielām, un, ja draud atļauto līmeņu pārsniegšana, tad jāmaina programmas un priekšlikumi. Rīgas problēma ir nopietna (vai kāds ir aprēķinājis kopējo veselības zaudējumu un dzīves ilguma samazināšanos?), un, kaut gan nebūs tagad iespējams iedarbināt visu šo

atmosfēras apskates procesu saistītu ar spēkratiem, būtu ļoti ieteicams paveikt vismaz dažas aptuvenas analīzes.

Transporta mērķi

Vispārējā politika vēl ir pieņemama, bet laikam vajadzēs revidēt nostāju pret vieglajām mašīnām: ne tikai kā „palīgīdzekļus,” bet zem stingras kontroles pilsētā, ar varbūtējiem ierobežojumiem centra rajonos, un pēc iespējas maz Vecrīgā. Jāatrod spēkratiem pareizā loma 21.gs. pilsētā.

Pasākumi

Var konstatēt ar prieku, ka dažas administratīvās reformas ir paveiktas un ka simulācijas modelis gatavojās.

Gājēji

Politika izklausās vēl vienmēr pareiza, bet šeit arī būtu vērts pieturēties pie realitātes – īstas gājēju ielas ārpus Vecrīgas būs grūti attaisnot. Kaut arī starplaikā nekas daudz tieši specifiski gājēju labā nav darīts, viņu situācija ir uzlabojusies, jo motoristi Rīgā ir sākuši respektēt gājēju priekšroku – pat zebras tiek ievērotas!

Veloceliņi

Būs jānāk pie atziņas, ka veloceliņu izveidošana Rīgas centrā būs gaužam grūts pasākums.

Sabiedriskais transports

Atkal, politika un vispārējie novērojumi ir vēl vietā. Nākošā plānā tomēr būs vajadzīga daudz sīkāka un precīzāka apkalpes sistēmu izveidošana (kopā ar atbildīgajām aģentūrām). Šis darbs ir jau sācies, ar dažiem redzamiem panākumiem. Svarīgākie punkti būtu:

- Nepārprotams uzsvērums, ka tramvajs vai vieglais pilsētas dzelzceļš (*light rail transit, LRT*) ir visas pilsētas transporta mugurkauls. Tīkls būtu jāveido kā īsta sistēma ar pēc iespējas pilnīgu ģeogrāfisku segumu.

- Pienācis laiks apskatīt piepilsētas dzelzceļa apkalpi (*regional rail, S-Bahn*) kā transporta veidu, kas varēs saturēt kopā visu lielo Dižrīgu. Satelītu centru dzīvotspēja atkarāsies no šādām iespējām.
- Jāveido lietderīgas un līdzekļu-ietaupīgas pieved-un-izdales apkalpes sistēmas, kas atbalsta abas augšējās. Ieskaitot *park-and-ride* dažādos novietojumos.
- Pieredze Rīgā un ļoti daudzās citās pilsētās rada, ka mikrobusi ir sabiedriskā transporta veids, kas vislabāk spēj apmierināt lietotāju prasības un kas ir visološākais nākotnes situācijās. Rīgā šī sistēma ir apdraudēta, ko nedrīkst atstāt bez cīņas. Grūti atcerēties kādēļ šī sistēma tika ignorēta 1995. g. plānā.

[Piezīme: Sekojot *IMINK* lūgumam, sagatavošu nākošās dienās īsu apskatu par mikrobusu pielietošanas iespējām un problēmām, kā arī to potenciālu izmantošanu Rīgas apstākļos, un nosūtīšu atsevišķi.]

Kravu transports

Galvenā pastāvošā problēma vēl joprojām ir smagās satiksmes novadīšana no centra rajoniem. Šis mērķis jāpatur prātā strādājot ar vairākiem sektoriem.

Lielceļu un maģistrāļu tīkls

Domas un darbs šinī sektora nekad netika īsti pārtraukts, un dažādi slēdzieni ir veidojušies – kurus visus būs rūpīgi jāpārbauda nākošos mēnešos ar modeļa palīdzību. Prioritātes ir apmēram sekojošās:

- Nākošie Daugavas krustojumi un to vēlamā secība.
- Brīvības/ Kr. Valdemāra asis atslogojums.
- Via Baltica novietojums.
- Austrumu maģistrāles nobeigšana.
- Rietumu maģistrāles labākais novietojums.
- Dižrīgas apvedceļa veidošana.

Lielākās bažas par vispārējā Attīstības plāna integritāti un uzticamību rodas tieši attiecībā pret notikumiem pēdējos gados ceļu tīkla veidošanas laikā. Šeit lietas notiek, bet ir iespāids, ka

pilsētas vadītāji, augsti ierēdņi un dominieki izvēlējušies *ad hoc* pieeju, un dara lēmumus pēc saviem tā brīža ieskatiem. Sakari ar plānu nav nedz minēti ne pārāk redzami. Spilgtākais piemērs ir Dienvidu tilts, celtniecība kur jau it kā ir iesākta. Šāds priekšlikums ir redzams 1995. g. plānā, bet ar attālu prioritāti. Kaut kur ir pazudušas visas analīzes un sīkie pārskati par ļoti vajadzīgo bet grūto Daugavas ziemeļu krustojumu. Pašlaik presē ir daudz rakstu par pilsētas ceļu programmu sakarā ar mēģinājumiem gūt kapitāllīdzekļus no Eiropas Savienības 600 miljonu latu apmērā (!). Dažiem mums nav skaidrs no kā šī programma sastāv un kas ir pamatojums projektu izvēlei. **Ir nepieciešams pēc iespējas ātri sasaistīt šos pasākumus ar pašreizējo ilgtermiņa plānošanas procesu.**

Ielu klasifikācija

Šo sektoru var uzskatīt par pabeigtu.

Automobiļu novietošana

Kļūst arvien skaidrāks, ka Rīgas centra satiksmes kontroles atslēga būs stāvvietu politika (kas cits tad ir palicis?). Šis darbs prasīs lielu uzmanību, jo konsekvences būs nopietnas, un drošsirdību, jo daudziem svarīgiem cilvēkiem (pārliecinātiem motoristiem) slēdzieni nepatiks.

Degvielas uzpildes stacijas

Interesantā kārtā, līdz šim daudzās jaunās iekārtas nav radījušas nopietnas problēmas, bet uzmanība nedrīkst izbālē.

Ārējie sakari

Līdz ar Rīgas atgriešanos Eiropā, šis sektors gūst tālejošu svarīgumu.

- Lidostas tālāka attīstība un uzlabošana ir neatlaidīgi jāturpina. Izskatās, ka Spilve, nerunājot par Rumbulu, ir zaudēta. Tādēļ ir laiks atrast un rezervēt vietas vismaz diviem reģionāliem papildus lidlaukiem.
- Jāatrod atrisinājums, protams, jūras pasažieru ostai.
- Jāpatur prātā potenciālai Rīgas pieslēgšanās Eiropas ātrgaitas dzelzceļa tīklam tālā nākotnē.

- Tā kā esošā autoosta tiks uzlabota pašreizējā vietā, vajadzētu padomāt par iespējamiem satelītu termināliem. Šim tālsatiksmes veidam varētu būt nozīmīga loma, it sevišķi tūrisma attīstībā.

Inženiertīkli

Detalizēta infrastruktūras un apkalpes tīklu veidošana parasti nav ģenerālplāna sastāvdaļa (tālāk par vispārēju politiku), bet jā sagaida, ka Rīgas pārvaldes procesi ir nobrieduši tik tālu, ka lielais plāns tiks uzskatīts un pielietots kā pamatnoteicējs apkalpes tīklu nepārtrauktai plānošana un uzlabošanai, ciešā sadarbībā starp atbildīgajām aģentūrām.